

CONTEMPORANUL

REVISTĂ ȘTIINȚIFICĂ ȘI LITERARĂ

IEȘE DE DOUA ORI PE LUNA.

Redactor IOAN NĂDEJDE.

No. 5. an. IV.

Iași 1885.

Privim ca abonați pe D-nii ce vor bine vroi a
primi două numere unul după altul.

ȘTEFAN HUDICI.

PERSOANELE:

Stefan Hudici, 60 de ani.
Hristea Zlotu, prietenul lui Ștefan 60 de ani.
Ana, femeia lui Ștefan 19 ani, Cluj
Cucoana Elencu, mama Anei 50 de ani.
Pache Mitulescu, ibovnicul Anei sub numele *C. Zlătescu*.
Ion
Catrina } slugi țigani.—

Scena se petrece în Doroholă, în zilele noastre

Un salon de provincie.

Uși în dreapta și în stînga în planul întâiu și al doilea. Ferestra în fundul scenei.—Între ușile din stînga un scrin și deasupra lui o oglindă.—Între ușile din dreapta un scaun.—În amîndouă părțile ferestrei cîte un jîlt și un scaun.—În fața scenei, în dreapta o canapea și o mäsută ; în stînga o canapea și un jîlt.

Păreții și mobilele în proastă stare.

SCENA I.

Ana, Costică.

Ana.—(între încet prin stînga planul întâiu, merge de ascultă la ușa din stînga planul al doilea, se uită pe borta cheiei. Apoi

se întoarce, deschide ușa pe care a intrat și chiamă încet.) Hai !
Ieși iute. Ai stat prea mult.

Costică.— Tot doarme ? Ce somnoros !

Ana.— Adă-mi răspunsul peste un ceas, când se duce la poștă.

Costică.— Peste un ceas. (o sărută).

Ana.— Mă rog, iea sama de slugi.

Costică.— Tare iești fricoasă ! (iese pe ușa din dreapta planul întâiu).

Ana.— (după un timp). Oare ține la mine ?... Îmi jură într'una că fără mine ar muri... Să fie adevărat ? A venit după mine;... de ce ar fi părăsit Iașul, dacăși fi fost pentru dînsul numai un eapriciu, numai pofta unui minut.... Când ie lingă mine, mi se pare că ie peste putință să nu spue drept și cum se duce, mintea mi se pierde în prepusuri... (ușa din stînga planul al doilea se deschide și intră Ștefan).

SCENA II.

Ana, Ștefan.

Ștefan.— (în parte). Sculată ?... (se uită la ceasornic) Nouă (tare). De demineată te-ai mînecat a-zî. Cum ai odihnit ? Bine ?

Ana.— (cu receală). Bine ! Îți mulțamesc.

Ștefan.— Ochii ți-s cam roșii.

Ana.— Mă doare puțin capul.

Ștefan.— Capul ? Să trimetem după un doctor....

Ana.— (iute) Nu-i nevoie ! Are să-mi treacă fără doctorii..... Am cetit, a sară păn tîrziu și se vede că de aceea.... (Ștefan vrea să vorbească) Nu-i nevoie de doctor !

Ștefan.— Cum vrei dragă ! Dar cred c'ar fi mai bine.... De o vreme încoace, suferi într'una. Când te doare capul, cînd te ustură ochii... Ieri ai tușit în două rînduri !... Las să chiem doctorul ; fii cuminte.

Ana.— Nu, nu-i nevoie ! (Ștefan vrea să vorbească) Nu ! (iese prin stînga planul întâiu).

SCENA III.

Ștefan, Ion, Catrina.

Ștefan.— (după un timp oștează, merge la ușa din dreapta planul al doilea, o deschide și chiamă) Ioane ! Catrină !... Nici c'ar respunde mangosiții ! Or fi dormind.... Catrină ! Ioane !

Catrina.— (în culise) Aud cucoane !

Ion.— (în culise) Ce poștești boieriule.

Stefan.— Veniți încoace !

Catrina, Ion — (în culise). Indată cucoane !

Stefan.— (după un timp). Da veniți a-zi ori nu—ticăloșilor ?

Ion.— (în culise). Ieaca ! Iea !

Catrina.—(în culise). Venim, venim !

(*Ion și Katrina intră beți de somn*).

Stefan.— Ian poțim în ce stare ! Bine, puturoșilor, dormiți și ziuă ? Uită-te... Adorm în picioare... Mă ! Nu vă treziți ?

Ion.— (deschide un ochi). Ba trezim.

Catrina.— (asemenea). Trezim.

Stefan.— Apoi vă desmetese ieū ! (dă o palmă lui *Ion*)

Ion.— (stărnută) Auleū !

Catrina.—(prin somn). La mulți ani Ioane !.. La mulți ani.. La..

Stefan.— Și tu modoranc'o ? (dă o palmă *Catrinei*)..

Catrina.— (stărnută) Limba !... a !..

Ion.— La mulți ani, *Catrina* !

Stefan.— V-ați trezit ? Ori să încep din nou ?

Ion, Katrina.— (ferindu-se) Trezit.

Catrina.— (pipăindu-și limba). Mi-am încolțit'o !

Stefan.— Veniți încoace.

(*Ion și Katrina se apropie de Stefan*).

Ion.— Ieaca venim.

Catrina.— (pipăindu-și limba). Curge sînge.

Stefan.— Și tăceți din gură.

Ion.— Tăcem.

Catrina.— Ustură.

Stefan.— Tăceți mă !

Ion.— Ca pîticul. Fă !

Stefan.— Venit'a cine-va a-zi ? (tăcere) Nu respondeți ?

Ion.— Ai zis să tac.

Stefan.— Am zis să tacî cînd nu-ți vorbesc, dar să-mi respunzi cînd te întreb.

Ion.— Bine, voiū respunde,... de acu știū. Cînd îi vorbi... Cînd îi întreba !..

Stefan.— Venit'a cine-va az-i ?

Ion.— Venit

Stefan.— Cine ?

Ion.— Un boieriū.

Stefan.— Cum îl chiamă ?

Ion.— Nu știū.

Stefan.— Nu ți-a spus numele ?

Ion.— Ba spus.

Stefan.— Atunci ?

Ion.— L'am uitat... Cum a zis *Catrina* ?... Fă !

Catrina.— Pe tine te întreabă. Ieū tac.

Ștefan.— Spune dacă știi.

Catrina.— Nu (*se pipăie la limbă*).

Ștefan.— (*răstit*) Cum, nu ?

Catrina.— (*ferindu-se*) Nu știu... Lui i-a spus.

Ștefan.— Vite încălțate !... Cum ieră ?

Ion.— Ieră boeriū ;.... cu surtuc, cu pantalonī ;.... dă ca toți boerii...

Ștefan.— (*il pișcă*) Mă !... Nu te întreb ce iera... Te întreb cum iera, boule !... Nalt ? Scurt ?

Ion.— Nalt ?... Naltuț... Știi de mijloc... Nici nalt, nici scurt...

Așa și-așa !

Catrina.— (*pipăindu-și limba*) Hiu !... Scurt.

Ion.— Ba i chiar nalt.

Catrina.— Nalt... Nu l'am văzut ieū întâiu ?... Îi scurt !

Ion.— Scurt ?... Doar nu-s chior, îi nalt !

Catrina.— Îi scurt !

Ion.— Îi nalt ! (*răstit*) Fă !

Ștefan.— Tăceți ! Tinăr ori bătrîn ?

Ion.— Mi s'a părut bătrân !... Dă, ca ma-ta !

Ștefan.— Hai duceți-vă !

Ion.— (*ieșind*). Dă, așa și-așa... Nici tinăr, nici bătrîn... Așa și-așa.

Catrina.— (*lui Ion*) Am să te spun.

Ion.— Fă !

Catrina.— Ba chiar da ! Am să te spun.

Ștefan.— Ce-i ? (*Ion iese răpede pe ușa din dreapta, planșul al doilea*).

Catrina.— Boiarule, spune lui Ion să nu mă mai bată. Și as'noapte a măturat casa cu mine... Uită-te mi-a smult o giță de păr... (*scoate o viță de păr din sin*). Își face ris de mine.

Ștefan.— Da scoateți-vă și ochii din partea mea... Hai, cară-te !

Catrina.— Îi păcat de Dumnezeu. (*merge spre ușa din fund*).

Ion.— (*Vine iute și se lovește de Catrina*) Ieaca vine !

Catrina.— (*Cu mâna la ochi*). Ptiu ! mîncate-ar boala, că m'ai chiorit !

Ion.— Vine !

Ștefan.— Cine ?

Ion.— Cel de a-zi demineată, (*intră Christea*) Dumnealui.

Christea.— (*lui Ștefan*). În sfîrșit. (*se îmbrăoșază*).

Catrina.— (*lui Ion*) Te-am spus. Are să te ocarască ! (*îi bate în pumnii, dă să ieasă*).

Ion.— (*Ion oprește pe Catrina și-i arată pe Christea*) Vezi, că-i nalt !

Ștefan.— Hai ieșiți !

Ion.— (*Catrinei îmbrîncînd'o*). Hai ieși ! ce stai ? N'auzi ?
Hărăcă, săracă !

(*Ion și Catrina ies și închid ușa*).

SCENA IV.

Ștefan, Christea apoi Ion, Catrina și cucoana Elencu.

Ștefan.— (*cu bucurie*) Tu ierai ?

Christea.— Chiar ieu !... Da bine ce te-a apucat să-ți iei catrafusele, așa ni tam ni sam, fără să vestești pe nimenea ?

Ștefan.— Vream să nu se știe unde sînt. N'ai spus nimărui ?

Christea.— Nu. N'ai scris să țin lucrul ascuns ?

Ștefan.— Și de cele ce te rugasem.

Christea.— Ți-am regulat trebile și-ți aduc banii ceruți.

Ștefan.— Napoleoni ?

Christea.— O mie numai ! (*scoate un chimeriū de la încingătoare*) Restul în hîrtie.

Ștefan.— Stai să-i strîng, căci cum îs de uitit i-oiū lăsa pe afară. (*iese pe ușa din stînga, planul al doilea*).

Christea.— Bietul om ! Are vr'un năduv !... Cît ie de schimbat ! Să fie adevărat ce zice lumea ? I se poate oare întîmpla să nu vorbească în bobote ?...

Ștefan.— (*întră*) Ah !

Christea.— (*în parte*) Sărmanul ! (*tare*) Iei ! dar nu mi-ai spus din ce pricină ai șters'o din Iași, mai dihai de cît boerii cei mari, în vremea bejeniei. Ha, de ce ?... Tacii ? Poate-i vr'o taină ?...

Ștefan.— Nu... Năcazuri frate, năduv !

Christea.— Năcazuri ?... Interesele-ți merg de minune ! Iești plin de noroc.

Ștefan.— Noroc ? Interese ?... Ce-mi pasă de interese, bani și avere... Îs sătul de avere ! Trei-zeci de ani am muncit zi și noapte ;... am adunat ban cătră ban și-acum n'am ce face cu iei. Avere ! am de ajuns și de remas !... Dar liniștea îmi lipsește.

Christea.— Liniștea ?

Ștefan.— Liniștea sufletească. Mă pierd, înnebunesc... Am plecat din Iași crezînd că voiū gasi odihnă aiurea. Am părăsit lux și vuet și m'am închis aci departe în Dorohoi... Dar ce face locul, cînd omul duce cu sine gîndul lui ?... Gîndurile negre îs ca bruma, pe unde trec vestejesc tot ce întîlnesc !

Christea.— Dar, de ce ?..

Ștefan.— De ce ?... Ah, ție pot să-ți spun, îmi iești ca frate. Poate ca destainuindu-mă cui-va mă voiū mai alina ! (*merge de ascultă*)

la ușa din stînga, planul întăiū, o deschide puțin, se uită în năuntru, apoi vine lînga Christea, scoate o scrisoare din buzunariū și-o întinde) Cetește.

Christea.— (Iea scrisoarea și o cetește încet ; după ce mintue o îndoae și o întinde lui Ștefan).

Ștefan (zmuncește scrisoarea) Acum înțelegi, de ce am luat cîmpii ? De ce mi-am lăsat baltă—casă și interese ? Vezi ! Ce aveam de făcut ? Nu știam cine-i, nu-i iscălit !... O lună de zile am pîndit fără folos... Dac'ași fi aflat ! (mişcare de minie și răzburare). De despărțit nici nu-i vorbă, ar fi moartea pentru mine. Trebuica să pun o stavilă între ieī și am plecat cu rușinea pe frunte și cu inima încredunțată !

Christea.— Dar iești sigur că scrisoarea îi pentru femeea ta ?

Ștefan — Am văzut'o cînd a pus'o în buzunariul paltonului... Ah ! nu mai pot avea nici mîngierea îndoelui.

Christea.— Și a plecat de bună voie ?

Ștefan.— Nu vroea de loc. Am luat'o cu sila... Am pornit în puterea nopței și-am venit într'o întinsoare... Tot drumul a plîns cu hohot !

Chris'ea.— La ce te-ai însurat ? Ajunși la o vristă ca a noastră, oamenii nu trebuie să se mai gîndească la însurătoare și mai cu samă cu fete nevrîstnice și necoapte.

Ștefan.— Îmi ieră dragă !

Christea.— Ie chin și pentru cel ce face acest pas, căci geozia ori și cum pătrunde în inima lui și-i chin și pentru ființa cu gusturi zburdalnice ce-o legi de monotonia bătrînetelor.

Ștefan.— Îmi ieră dragă !

Christea.— Rari sunt ființele, carile pot păstra credința în asemenea condiții.

Ștefan.— Îmi ieră dragă !... Înțelegi că fără dînsa înebu-neam.

Christea.— Iei ! și-acum ? Înebunești cu dînsa.

Ștefan.— Da, mă ucid, înebunesc ! Am ajuns o stafie, un strigoiu... Noptile pentru mine trec în strajă... Chiar și aici nu știu cînd mă dorm ; cel mai mic vuet mă face să sar din pat.

Christea.— Și femeea ta ce face ?

Ștefan.— Di'ntr'untăiū câtă să fugă ; acum nu..., S'a mai liniștit... Dar nu-mi mai vorbește de cît e la o slugă !... La Iași ieram mai fericit ; cel puțin îmi vorbea, îmi suridea... Une ori chiar, mă prindeam nădăduind că cu timpul, văzînd dragostea-mi nemărginită îi va fi milă... și mă va iubi !... Acum sînt sigur, nu mă poate suferi !...

Christea.— Ieu ți-am spus acum un an.

Ștefan.— Credeam că fiind săracă, va fi recunoșcătoare.

Christea.— Recunoștința ie piatra de moară legată de sufletul omului ; puținii o pot duce toată viața lor. Și-apoi cum vrei tu o-mule ? Iea-î tînără, în floarea vieții .. Nu judecă cu mintea bătrîneței și cu pârtenire... Iei îi trebuia să iubească ; îi trebuia un soț tînăr, de potriva iei... Cu un soț de potriva iei ar fi ramas cinstită, ar fi fost poate o mamă vrednică și destoinică ; pe cînd așa!...

Ștefan.— Da, da ai avut și ai dreptate ! Dar îmi ieră dragă, nu puteam trăi fără dînsa.

Christea.— Și-acum cum trăiești ?

Ștefan.— Greu, greu ! Simt că mă prăpădesc ; îmi mînînc zilele.

Christea.— Sărmane om ! Știi că ești de plîns ? Ieu prietenul tău din copilărie, nu mai cunosc în tine pe Ștefan de altă dată. Ce boală ie dragostea asta ! Ce ciumă, de schimbă ast-feliu pe cei atinși ? Ie de necrezut ! Ieată un om care timp de trei-zeci de ani a fost fericit și mulțamit pe cît îi ie dat omului să fie pe pămînt ; avea tot ce dorea : avere și veselie ; iera de pizmuit !... O femeie îi iese în cale și c'o căutătura nemicește tot, preface veselia, fericirea în tristeță și desgust.

Ștefan.— Ce zice lumea ?

Christea.— Lumea, dragul meu ? Nu știi ?... Cei care nu au vreme de cercetat, cari gîndindu-se la trebile și nevoile lor nu-și dau osteneală să descurece faptele aproapelui, zic : „Știu ieu !“ strîng din umeri și-și cată de ale lor. Dar ceialaltî, acei cari neîndeletnicindu-se cu nimic, stau cu auzul și privirile pironite la cele ce se petrec la megiesi, cari au ziua întregă de lehăit pe sama prietenilor și cunoscuților, ființe netrebnice, fără rost pe lume, în stare prin vorbe aruncate în vînt să mînjască cîntea unui om nevinovat!.. Mai cu samă femeile, de cînd s'au făcut cărturărițe și au uitat a coase, de cînd nu-și mai bat capul cu copii și gospodărie din pricina creșterii pocite ce primesc în ziua de a-zi!—Cum mîntuie de vorbit între iele, de rochii și podoabe, încep a cîrti pe sama celorlalte femei sau a unui vuet... Două se întîlnesc, vorba pică asupra unei întîmplări... Una din iele face o presupunere ; cealaltă zice : așa trebuie să fie, numai decît, ai dreptate ! Asta se întîlnește eu a treia. Îi spune că lucrul ie așa, fără doar și poate ;... dumneaiei ie sigură ! A treia spune în altă casă că a aflat de la o persoană cărcea i-a spus de sigur un martur ocular.. Iear alta mai îndrazneață, din vorbă în vorbă ajunge de spune că știe de la cine-va care iera față. Lumea crede și vorbește înainte... Și dese ori se întîmplă că ceea ce n'a făcut de cît să presupuie, se convinge de minciuna iei prin încredințările altor trîndavi de soiul său și se fălește că are nas bun...!

Ștefan.— Și ce zic de mine ?

Christea.— ... Zic că ți-ai prins femeea c'un prieten....

Ștefan.— (*răpede*) Cu cine ?

Christea.— Am auzit zeu nume deosebite !... Că ai vrut să-ți răzbuni, dar că ibovnicul nevastei tale te-a dezarmat și bătut Și că tu de rușine ți-ai silit femeea să plece pe dată.

Ștefan.— Minciunoșii !

Christea.— Vezi cum se schimbă lucrurile în gura lumii. Din țințariu hărmasariu.

Ștefan.— Și când gîndești că chiar cei ce-ți întră în casă și-ți strîng mîna prieteneste....

Christea.— Mai cu samă aceia ! Lumea le dă mai multă crezare, închipuindu-și că au putut să vadă și să audă mai bine și mai multe de cît alții.

Ștefan.— Prieteni !

Christea.— Ce prieteni frate ! Prietenia nu mai însamnă, ea pe vremea noastră, sfînta legătură a două inimi ce se cunosc și se iubesc. Iea-i ca lelea, ea femeea de stradă cum îi zic acum, care s'aruncă în brațele cui îi iese în cale !... Sîntem în niște timpuri vitrige, țara noastră se schimbă, iea aruncă prea iute bunele și sfintele obiceiuri ale părinților noștri și îmbrătoșază și mai iute tot ce vine de peste hotar.... Civilizația noastră, cu care se fălesc atîta Dumnea-lor, cei de azi, ține în lux și desfrîmare, cari duc la trîndăvie !... Și trîndăviea ie înnainte—mergătoarea peirei... Dar tu, ce ai de gînd să mai faci ?

Ștefan.— Știu ieu ? Ași vrea să plec în străinătate, poate călătoria îmi va împrăstia gîndurile... Și poate voiu reuși s'o fac să uite !... să mă ierte...

Christea.— Crezi că va vrea să plece ?

Ștefan.— Dă !... nădejdea ține pe om.

Christea.— Cu boala, cum mai mergi ?

Ștefan.— Tot așa.

Christea.— Tot îți vir ameteți.

Ștefan.— Tot !... Alta, ce mai nou prin Iași ?

Christea.— Nemic... Știi Costică Zlătescu, ... musteciosul !...

Ștefan.— Iei da, cartoforul l...

Christea.— Care lehaia într'una de moșiile și de cîștiurile lui.

Ștefan.— Iei ?

Christea.— Nu-l chiamă Zlătescu, îi un casieriu de pe la Severin, îl chiamă Pache Mitulescu ;... o ștersese de acolo cu vr'o trei-zeci de mii de lei și cînd dă poliția în Iași să pună mîna pe iel, tuști peste graniță.

Ștefan.— Ian taci !

Christea.— Și ce-va mai frumos, în ziua cînd a fugit cîștigase lui Iordache Voicu, o mie de galbanăși în stos... Lumea zice c'ar fi fost cărțile măsluite.

Ștefan.—Auzi d-ta?

Christea — Iei, alta !... Soacră-ta îi furioasă... Te blastămă într'una.

Ștefan.— Cu câte-va sute de lei ne vom împrieteni din nou.

Christea — Mă mier cum de nu ți-a dat de urmă pân' acum! Femeea ta nu i-a scris?

Ștefan.— Nu, n'are cum. Nu vede pe nimenea afară de slugi. două momii...

Christea.— Le-am văzut.

Ștefan.— Cărora le-am poruncit să nu se urnească din ogradă fără știrea mea. Ș'apoi ieși mai nu ies ; iea numai la ceasul poștei mă duceam să văd... credeam că mi-i serie post-restant.

Christea.— Nu ți-am scris pentru că mi-a fost frică să nu se afle de la poștă unde ieși.

(vut în camera din dreapta, planul al doilea).

Vocea lui Ion — Nu-i voie madamă !

Vocea C-nei Elencu.— Nu-i voie? Nu-i voie, lingurariule ! *(se aude resunetul unei palme).*

Vocea lui Ion.— Madamă !

Christea.— Mă ducl... Voiți veni mai de-apoi.

(C-na Elencu și Ion ținând'o de șal intră cu repegiune. Catrina în deșchizătura ușii).

Ion.— Madamă !... Cucoană !...

C-na Elencu.— Lasă șalul modorane ! *(iși zmunțește șalul).*

Christea.— *(închinându-se la C-na Elencu).* Bun ajuns ! *(iese prin dreapta, planul al doilea).*

C-na Elencu.— *(furioasă).* Plecăciune !

Ștefan.— *(lui Ion remas înlemnit)* Ieși !

(Ion și Catrina ies aiuriți, închid ușa).

SCENA V.

Ștefan, C-na Elencu.

C-na Elencu.— D'apoi bine, de aiștiea mi-ai fost, boieriule ?

Ștefan.— C-nă Elencu...

C-na Elencu.— Te poftese să nu mă euconești. Ai respect: zi-mi mamă !... Dacă ți-i greu să-mi zici mamă, nu trebuia să-mi iei fata de nevastă.

Ștefan.— N'are de-a face una cu alta.

C-na Elencu.— Are, n'are, nu mai lungi vorba după cum ți-i obiceiul și spune-mi dacă ai căpiet ori nu ?

Ștefan.— Cum căpiet ?

C-na Elencu.— Ferește !... Ce, ți-a făcut cine-va cu ulceica, ori

te-ai apucat Rusaliile, de împungî în lume cu femei cu tot? De porneai singur, n'ai frică, pentru mutra dumi-tale nu veneam prin rătăcările iesești!... Dar să-mi ieși fata așa cu nepus în masă!...

Ștefan.— Fata dumi-tale ie femeia mea și n'ai dumne-ta să te amesteci în cele ce mă privesc ca bărbat.

C-na Elencu.— Cum n'am să mă amestec? Să nu mă amestec? Ba te voi lăsa s'o schingiuești și nu voi zice nimic?

Ștefan.— În sfîrșit, să scurtăm vorba. Vrai să știi de ce am luat'o din Iași?

C-na Elencu.— Ți s'a fi năzărit ce-va!

Ștefan.— (scote scrisoarea din buzunariu și i-o întinde) Scoate-ți ochelarii și vezi pricina.

C-na Elencu.— (jignită). Ochelarii! (se caută) Ochi... Nu-i am.

Ștefan.— Ascultă atunci!... (cetește) „Fă-l să plece a-zi la țară. „Sînt cinci zile de cînd nu te-am sărutat și nu mai pot răbda!...“ Ai priceput?

C-na Elencu.— Iei și ce!

Ștefan.— Cum și ce? Femeia mea are un ibovnic, femeia mea mă înșală și ieșu trebuie să răbd, să nu zic, să nu fac nimic?

C-na Elencu.— Iei și dac'ai făcut?... Doamne, mare lucru ai făcut!... Vrai să știi ce-ai făcut?... Te ai făcut de risul lumii!... Tot tîrgul își bate joc de dumne-ta; nu-i casa în care să nu te vorbească.

Ștefan.— Trebuie să tac?

C-na Elencu.— Firește! Dacă tăceai.. Da să taci, trebuie să ai o leacă de glagoli și d-ta glagoli!... Ce crezi că d-ta singur în țara romînească iești... tras la cvit?... Să fii d-ta sănătos! Și vezi pe vr'o unul făcînd atîta gălăgie?... Omul, cînd pică păcatul ista pe dînsul, cu cît îi mai cuminte, cu atîta caută să nu se mai afle. Dacă taci? Chiar dacă se vorbește, lumea tot mai zice din cînd în cînd: „Iei, dar vor fi și minciuni!... Nu mai crede toate cîte se spun!“ Dar cînd bărbatul singur își arată coarnele, atunci las pe gura lumii că mi ți le lungeste până la stele.. Da, d-ta să pricepi lucruri de astea, așa!... Trebuie să faci vuet, trebuie să strîngi saful!... Iei, ai strîns saful! și ce ai folosit? Cu ce te-ai ales? Ți-ai smult coarnele?... Nu! Așa-i?... Dar, te-ai făcut de ris? Așa-i că da?... Să-ți fie de bine.

Ștefan.— Și-a cui ie vina oare: A mea, sau a femeii mele și a dumni-tale?

C-na Elencu.— (cu mîerare) A mea?

Ștefan.— Și-a dumni-tale!...

C-na Elencu.— A Anei mai înțeleg... Dar a mea? Știu că nu ți-am pus și ieșu coarne!

Ștefan.— A Anei! Pentru că m'a înșelat mișelește, pentru

c'a răspuns cu reu la tot binele ce i-am făcut. Căci de n'o luam ieū, pe cine lua? Lua vr'un amplotiat, un scîrțai-scîrțai cu două sute de lei pe lună care nu numai că n'avea cu ce-i face tualete și n'o ridică în rîndul cucoanelor, dar chiar ar fi făcut'o să rabde de foame pe la sfîrșitul lunilor... Pe cînd ieū: baluri, petreceri, juvaiere, cai și trăsură, tot ce-a vrut pe loc a avut. Nu-i ceream în schimb de cît să sufere să o iubesc, să staū lîngă dînsa și să nu-mi mînjască numele... căci am vîzut ieū că de țînut la mine nu ținea.

C-na Elencu.— Dă... vrîsta...

Ștefan.— A dumni-tale! Pentru că mi-ai zvîrlit'o în brațe fără să-i dai un sfat omenesc, un sfat de mamă, căci îi iești mamă și o fată are nevoie de povețe! Dar ce staū ieu de vorbesc în bobot? Sfat! d-ta! Cînd poate singură vei fi spus că vrîsta mea ieartă greșala ei... Dar ceea ce nu pricep... Ce nu-mi intră în'cap!... Imi zic că dacă m'a luat numai și numai pentru bani, dacă n'a avut nici o tragere de inimă cătră mine,... și ieū îi dau bani, îi dau lux, fac s'o pizmuească toate femeile, nici una să nu o ajungă în toalete și scule, îi dau averea pe mîna, de ce?... de ce să mă înșele, să mă necinstească? A vrut bani și numai bani... și are bani. de ce să-mi amărăscă viața... de ce?

C-na Elencu.— Nu zic, ai dreptate. Dar fi fost bine să nu se întimple, să fie de treabă... Dar, că ieū îs de vină, te rog să mă scutești. Cîtă vreme a fost sub privigherea mea, am deschis ochii în patru; mă rog, despre asta n'ai ce zice... După ce-ai luat'o? ieră treaba dumni-tale; n'aveai decît să deschizi și d-ta ochii... Ș'apoi ian ascultă-mă, la urma urmei, dacă așa-ți ieră scris!... Acu saū mai tîrziu tot trebuia s'o pățești.. n'aveai încotro; cu dînsa saū cu alta de asta nu scapi.

Ștefan.— Așa-mi ieră scris? Dest'nul! Se vede că și dumni-tale ți-a fost scris să nu-i spui să nu se încrează în palavrele tuturor spînzuraților din lume cari vin să-i miorlăească la ureche vorbe mîrșave și nerușinate. Ți-a fost scris să nu-i spui că cea mai mare ocară și batjocură ce poate face un bărbat unei femei ie să-i zică că o iubește și să nu o ieie cînd ie liberă, saū să-i rîvnească drăgostea cînd ie f-meia altuia. Ți-a fost scris să nu-i spui că cel ce-și pîngărește gura cu ast-feliū de vorbe nu ține în adevăr la iea, n'o respectă și să nu fie proastă să creadă că se poate dragoste adevărată fără respect.

C-na Elencu.— Nu cum-va îi spune că-i reū crescută? Să mă slăbești! A fost doi ani în pension la madam Babeta.

Ștefan.— La madama Babeta?... Da, vr'o franțuscă, vr'o nemțoaică, vr'o spînzurată din toată lumea.

C-na Elencu.— Toate fetele de boieriū din Iași acolo aū imvâțat.

Stefan.— Ce ?

C-na Elencu.— Cum, ce?... Carte !

Stefan.— Da de carte, n'ai încotro ! Par'că asta vă ieste în gând !... Vorba carte în asemenea locuri ie ca firma aurită a unei prăvălii în cari toate mărfurile îs mucegăite.

C-na Elencu.— Iei acu-și ieram să-ți spun !...

Stefan.— Știm ce le învățați la pansion și a-casă?... Le învățați să bleotocărească în limbi străine, să cetească la povești franțuzești ; le învățați să se boească, să ochească, să se hlizească, să înnebunească lumea !... N'apucă bine a ști câte buchii românești îs pe lume și cunosc toate mîrșăiile, toate parșiveniile... Doi, trei ani de pansion, suliman, benghiuri, turnură și hai copaucă la vînat bărbat !... Și noi ca niște proști dăm în cursă, ne prindem în laț ! Cînd ne trezim, ie prea tîrziu, vedem desnădăduiți că în loc de-o ființă omenească cu suflet și cuget n'avem lingă noi de cît o păpușă boită și spoită, cu chip de femeie, iear într'însa în loc de inimă și simțire, în loc de cuget, pleavă și gunoiu !... Lumea, în bătaie de joc, zice : „De ce nu deschizi ochii ? Vina dumni-tale dacă te înșeli !“ Dar, cum să nu te înșeli !... Cînd deschizi ochii, vezi chipul diavolese cu suris pe buze, ochiu zimbitoriu ; suris și zimbet dovedesc nevinovăție. Nici o mișcare, nici o vorbă nu vestește aplecările iei, totul ie fărmeceatoriu... Și o iubești, iubind bunurile sufletești ce-i crezi, fără să te îndoiești un minut, fără să-ți vie în minte că iești jucărea unui vis și victima unei fățarnicii.

C-na Elencu.— Fie și-așa. N'aveai de cît să nu te însori la bătrînețe !

Stefan.— Par'că la tinerțe !...

C-na Elencu.— Să scurtăm vorba. La tinerțe ca și la bătrînețe, fie... nu-mi pasă ! D-ta te vei descurca cum îi ști, ieu una nu-mi bat capul ! Îi fi știind poate că în legile românești, în condica lui Boierescu, o carte mare cu scoarțe galbene, ieste un articol care zice că ginerii bogați trebuie să îngrijească de socrii nevoieși... „Ginerii și nurorile sînt datori asemenea și în acelea-și împrejurări, „a da arlimente socrului și soacrei...“ Art. 188 fața 22... pe la mijloc.

Stefan.— De cînd te-ai pus pe învățat legile ?

C-na Elencu.— De cînd am drepturi de apărat... Și am venit să te întreb dacă'mi dai de bună voie sau de nu să cer prin tribunal ; căci după cum văd că ai pornit'o știu ieu... mîne, poimîne !...

Stefan.— Vra să zică faci, din maritișul fetei dumni-tale o ade-vărată vînzare ?...

C-na Elencu.— Te poftesc să fii politicoș... Îmi apăr drepturile mele.

Stefan.— Și la cît crezi că să suie drepturile dumi-tale ?

C-na Elencu.— Ieu, vream să cer o mie, dar avocatul mieu

mi-a spus să cer numai cincî sute de lei pe lună. Vezi, nu-i mult !

Stefan.— Nu-i mult ?

C-na Elencu.— Poi cum ? Legea zice : „Arlimentele se dau „în proporțiune cu trebuința acelor cari le reclamă și cu starea „aceluia care ie datoriu să le întimpene“... Și ai peste o sută de mii de galbeni.

Stefan.— Dar, poate că cei de la tribunal vor avea destulă judecată în capul lor și-și vor zice că înaintea de a-ți lua fata, mai aveai două trei părăle cu cari puteai trăi. Poate, că-și vor zice căi n'aveai de cît să nu te apuci cu cei cîți-va bani ce-ți rămăseseră să-ți faci de cap, să te vîri—printre cucoane... Să fi stat în rîndul dumitale !

C-na Elencu.— Asta nu-i scris în lege. Despre asta nu mi-i frică !... Vrai ori nu, de bună voie ? Atîta vreau să știu.

Stefan.— Și dacă n'ași vrea ?

C-na Elencu.— Nu-mi vine a crede... Dă, cred că nu-i vra să strîngi tîrgul întreg la tribunal, îi mai fi prins la minte și nu te vei mai face de risul lumii ca până acum. Căci știi, la tribunal, advocații vorbesc în public și lumea aude tot ce spun ; și-apoi știi advocații is gură spartă, pentr'un galban mai mult te fac albie de cîni... Ieu una te sfătuesc să ne învoim noi în de noi, de bună voie... În interesul dumni-tale ; căci despre mine !...

Stefan.— Cine-ți ie advocat ?

C-na Elencu.— (*răpede cu fală*) Mitică !... (*răstită*) Ce-ți pasă ? Vrai să te înțelegi cu iel !... Primești ori nu ?

Stefan.— Primește, dar c'o condiție.

C-na Elencu.— Ce condiție ?

Stefan.— Să nu-mi mai calci în casă... Nici să știu de mai trăiești ori nu.

C-na Elencu.— Dar fata mea ?...

Stefan.— Dacă vrei bine, de nu sănătate !

C-na Elencu.— Asta-i o varvarie. Ași, dar nu se poate ! Știi ce-am spus ?... Advocații vorbesc în public...

Stefan.— Ah, dacă-i treaba pe batjocură, fie ! Voiu fi batjocorit... (*C-na Elencu vra să vorbească*) Batjocorit înaintea lumii ; dar n'ai grijă, nici dumne-ta nu-i cîștiga nici o frîntă para, un gologan de două !... Doar nu vor fi iei judecătorii zmintiți !... Și doar am și ieu cîți-va prieteni !... Dacă-ți place, bine ; fă actele și adă-le să le iscălese ; de nu !...

C-na Elencu.— Primește !... Dar să știi că iești un cine fără suflet, un păgîn !... (*Stefan vra să vorbească*) Un nihilistru ! Să despartî o fată de sinul mamei !... Să-ți fie rușin obrazului !...

Stefan.— Coană Elencu !

C-na Elencu.— Mă duc... s'adnc actele... Un nihilistru !... (*iese furioasă pe ușa din dreapta planul al doilea*).—

SCENA VI.

Ștefan singur.

Și zice că a venit pentru fataiei!.. De ce mai dă Dumnezeu rod la asemenea ființi? De ce nu le lasă sterpe? Iel, pe care scriptura ni-l arată cu atita judecată, așa de drept în toate, de ce pune în mîni pîngărite un copil nevinovat, neprihănit care-și spurcă vederile cu pilde rele, mînjește auzul cu vorbe nerușinate, mohorește simțirile cu poște și patimi dobitocești? Ce ie vinovată ființa crescută pe asemenea mîni dacă mai tîrziu greșește, iese un soiū reū; căci cum deschide ochii nu vede, nu aude în jurul său de cît spurcăciuni?... Ah, dac'ași avea puterea lui, puterea-i dumnezeiească, ași trăsni toate mamele desbrăcate de cinste și rușine ca să sec reul în rădăcina lui, să store veninul omenirei și să izbăvesc pămîntul de zilnicile fără-de-legi!...

SCENA VII.

Ștefan Ana.

Ana.— (*întră răpede pe ușa din stînga, planul întăiū și merge de se uită pe fereastră*).— Nu-i mama? Library Cluj

Ștefan.— Da.

Ana.— Și unde se duce?

Ștefan.— S'aducă niște acte.

Ana.— Acte?

Ștefan.— (*se apropie de iewa*) Ano, tu i-ai seris?

Ana.— (*după un timp, privindul ființă în ochi*) Da.

Ștefan.— Cum?

Ana.— Ce-ți pasă?

Ștefan.— Ași vra se știū cum ai putut.

Ana.— Asta-i treaba mea.

Ștefan.— (*după un timp*). Ano, sezi... sezi te rog. De cînd am venit aici n'ai suferit să-ți zic o vorbă... (*Ana vra să iewasă. Ștefan se pune între iewa și ușa din stînga, planul întăiū*) Ano, stăi! Traiul acesta mă doboară. Și tu și iewu suferim prea mult, ne chinuim fără îndurare... Două vorbe ar descurec tot reul.

Ana.— (*se pune jos*). Staū, căci n'am ce face.

Ștefan.— Ce ți-am greșit iewu, ca să mă înjosești până într'atita? De ce iewști așa de haină cu mine?... Pune-te o leacă în locul mieū și judecă, ce-ai fi suferit dacă țiînd la cine-va, mai presus de toate, ne avînd un gînd, ne făcînd un pas fără să te întrebî dacă i-ar plăcea, dacă ți-ai schimbă traiū și gusturi pentru ca să-i placî, ai cătă zi și noapte să furișezi în inima lui o scînteie

din dragostea ce te doboară și ai vedea într'o bună demineată că în loc să bage în samă strădania ce-ți dai și dragostea ta desprețuită, visul tău sfăramat; dac'ai vedea, că ține la alta și calcă peste inima ta ca să se arunce în brațele altei femei,... ce-ai simți? Spune ce-ai simți?... N'ai pierde mințile, n'ai înnebuni de minie și durere și n'ai căuta să te împotrivești, să te pui între ieii doi, ne mai gândind că faci să sufere, că chinui pe cel ce iubești, împiedecîndu-l de la împlinirea poștei sale? Suferința ta ar covîrși dorul ce ai de a-i împlini toate vroițiile, toate gusturile, căci—omul ie om și jertfele lui aū margini.

Ana.— D-ta, crezi că-ți vine îndămîna.... cînd te vezi vecinic lîngă un om care într'una pare a-ți zice: „Uită-te, vezi! Imi—place „să fac asta, imi place să fac ceea și nu fac, pentru ca să mă iu- „bești. Până acum ieram deprins așa și-așa și schimb pentru ca să „mă iubești. Toate deprinderile mele le părăsesc, nu-mi mai fac pe „plac, pentru ca să mă iubești. Vezi cîte jertfe!... Și-apoi la urma „urmei, trebuie să mă iubești pentru că ți-am dat bogăție și huzur, „căci adu-ți aminte cînd te-am luat ierai calică!...”

Stefan.— Ano!...

Ana.— Vorbă nici-odată rostită, dar vecinic pe buze!... Da o femeie chiar dacă ar avea trageră de inimă cătră un așa om și tot s'ar sătura de la o vreme, dar cînd l'arșity Library Cluj

Stefan.— Cînd nu-l poate suferi.

Ana.— Și-apoi lumea te învinovățește, te arată cu degetul fără să-și închipuească umilînțele suferite în fie-care zi fără să știe în ce robie te-ai zbuciumat și cum ți-ai ros toate puterile, pierzînd toate iluziile. D-ta mă iubești... la nebunie; dar cum m'ai luat? M'ai cerut la mama, te-ai înțeles cu dînsa, fără să-ți bați capul dacă țin sau nu la dumne-ta. Ori crezi că am mers unde ai bani, unde iești bogat — lucru cu toate acestea firesc la calicele de feliu mieu? — Nu, nici nu m'am gîndit la comorile ce m'șteptau; am mers pentru ca să scap de gura mamei, care mă cibaia într'una. Dacă n'ași fi vrut să merg după d-ta, om cu stare, boieru mare, mi-ar fi făcut zile fripte, n'ași fi băut un păhar de apă fără să-mi stee în git... Da, ași fi luat și pe Scaraoschi, numai să scap de așa iead!...

Stefan.— Credeam...

Anu.— Ce-ai crezut?... Spune! Ce stai? Ași vrea să știu ce ai de spus! (*Stefan vra să vorbească*) Ah, ai crezut poate că dacă un popă și-un comisariu ne aūaghezmuīt și trecut numele în condiile lor ieū trebuia să uit toate pentru dumne-ta, să uit că barbații de o vrîstă cu mine is tineri, trebuia să te iubesc pe d-ta care-mi strivești inima împiedecînd'o de a iubi pe cine-mi venea miea și care mă faci să mă necinstesc cînd iūtilnese un om pe care l'ași fi putut iubi fără prihană?

Stefan.— Coana Elencu îmi spusese...

Ana.— Coana Elencu îți spusese? Mama înnebunise. Ar fi spus minciuni și dohovnicului numai să nu te scape din palmă. Un ginere cu așa stare, un boieriu mare!... Mama a jucat păpușile și ieu ca o proastă m'am supus! Dar se vede c'am avut de izbăvit păcatele vr'unui răzbnic (*plînge*)...

Stefan.— Ah, Ano, plîngi,... jelești iluziile pierdute, pierdute o știu, din pricina mea; dar poți să-mi ierți căci mare-mi ie pe-deapsa, greu izbăvesc greșala mea, mult mă ține și pe mine visul, de aur al unui minut de nebunie. Vezi cît sufăr de suferința ce ți-am căsunat... Plîngi, jelești iluziile pierdute!... Da, ie amar să vezi că viitoriul nu se întrupează după cum mintea noastră îl alcătuișe, ie trist să-ți ieai nădejdea de la visele cele mai plăcute, alintate de gîndurile noastre... Dar cu atîta ie mai jalnică neîmplinirea unei dorinți, unui vis cu cît omul ie mai înaintat pe calea vieții! Tînăr, ca tine, omul tot își mai poate alina pojarul, zicîndu-și în ceasurile de mîngiere că mine, poimîne, la anul, mai încolò viața-i va suride ieară-și, va gusta poate fericirea atît dorită... Dar bătrîn, ca mine, vai, sârmanul! mîni, poimîni... ie moartea și un mormînt! Ori ce iluzie pierdută, o crede cea din urmă și jalea lui ie mai adîncă, pojarul lui mai nepotolit!... Plîngi! Dar ori cît ai plînge, n'ar curge atîtea lacrimi din ochii tăi cîte picături de venin s'au strecurat în sîngele mieu. Crezi-mi Ano și ai îndurare, căci multe zile nu mai am, ceasurile mele is numărate; o simt, vieța se stînge în mine vîzînd cum te chinui din pricina mea. Fie-ți milă!... Șterge-ți ochii! Hai, să părăsim aste locuri unde te-am făcut să suferi, unde mă muștră cugetul zi și noapte, unde te usuci și-ți pierzi sănătatea, scumpetea tineretei. Hai peste hotar și vei uita toate,... Voiu căia de tine, te voiu îngriji... Ai să vezi cît are să fie de bine, de frumos!... Hai, Ano, vei fi fericită... Uită ce ți-am greșit, cum am uitat și ieu;... fii bună! (*Ana suride*). Rizi Ano!... Da, vād și ieu! Graiu de dragoste în gură de bătrîn sună ca glas de clopot dogit,... departe vîntul nu-l duce și ie merit să pieară fără eco!

Ana.— Rîd, vîzînd cum se cunoaște c'a fost mama pe aici. Ți s'a desghetat limba vîzînd că nu ie de șagă și ceri iertare. Atîta numai că ie prea tîrziu!... de-oîu trece hotarul, l'oiu trece cum îmi place miea și cu cine-mi va veni la socoteală. După ce tribunalele ne vor fi despărțit.

Stefan.— Despărțit?

Ana.— Bine c'a venit mama!

Stefan.— Ano, taiei! Nu mă ucide!... Mă-ta a venit pentru bani iear nu pentru tine, pentru despărțenie. Mai n'a pomenit de tine. Ie o ticăloasă, iea m'a farmăcat, m'a făcut să-mi uit anii, te-a

silit să mă iei, a făcut tot reul !... Acum îi înțeleg venirea !... I-ai scris se vede de desparțenie, zicându-i că ieșu nu știu încă nimic de hotărîrea ta și ica a venit într'un suflet să-și facă trebile bănești, înaintea de a-mi spune tu ce-va ; a venit pentru bani !... Pe ce am mai senmp pe lume, pentru bani a venit.

Ana.— Ași, nu se poate.

Ștefan.— Îți jur pe ori și ce.

Ana.— Atunci voiți găsi ieșu alt mijloc.

Ștefan.— Ano, gîndește-te !... Fie-ți milă. (*Ana vrea să ieasă*). Stai te rog !... Unde-ași putea trăi fără să te vad !... Stai !... Uită-te... Ano ! Hai la Iași... hai !... Intilnește-l, fă ce știi... voiți închide ochii, n'oiu vedea, n'oiu ști, n'oiu auzi nimic, iubește-l, iubiti-vă... numai nu mă lasa !... Nu pot, nu pot fără tine ! De mă lași Ano, o simt, ar fi moartea pentru mine.

Ana.— Foarte-ți mulțămese. Is sătulă de ast-feliu de viață. Numai vreau să te jertfești pentru mine. Ne vom desparți, să știu bine că voiți rămînea pe drumuri !... Și dacă mama ie o nerușinată, atunci deschide ochii, că mult nu mă vezi aici în casă. Știu ieșu cum să-ți zic remas bun.

Ștefan.— Ano !... Ano !... (*cade pe jîlt, ametește*).

Ana.— (*șărieată*). Ah ! (*se răpede spre Ștefan, nu îndrăznește să puie mina pe ieșu, rămîne înlemnită*).

SCENA VII.

Ștefan (*leșinat*) Ana, Costică.

Costică.— (*Între încet pe ușa din dreapta, planul întâiu, Ana trece între Ștefan și ușa deschisă. Mișcare de spaimă*) Ce-i? N'a plecat? (*Ana se dă în lături și-i arată pe Ștefan. Costică se apropie întee*) Mort ?

Ana.— Știu ieșu... Mi-i frică ! Hai să fugim ! Hai să trecem granița. Fă cum știi, numai hai ! Hai întee !

Costică.— De unde bani !... (*se lovește peste frunte*) Dobitoc ce sînt ! Trebuie să aibă bani din bielsug... Unde-i sînt cheile. (*caută cheile prin buzunările lui Ștefan*).

Ana.— Ce faci ?

Costică.— (*Căutînd*). Plecăm ! Ah, la pantalonii !

Ana.— Ce faci ?

Costică.— Nu vezi ? Cat cheile, luăm banii trebuitori și tiya la Italia să trăim ca doi porumbei !

Ana.— Costică !

Costică.— Ah, ieată-le !

Ana.— Nu se poate ! Asta-i o hoție ! Ast-feliu nu vreau !

Costică.— Alt-feliu cum?... Adună-ți mințile, vremea trece și poate să între vr'o slugă...

Ana.— Nu mai plec!... Lasă cheile!

Costică.— Iești capricioasă de tot dragă!... Când pleci, când nu; nu mai știe lumea eum să te mulțamească!

Ana.— Lasă cheile!

Costică.— Hai, fii cuminte, dau de bani și de sară sîntem peste hotar!... (*intră în camera din stînga planul al doilea*).

Ana.— Ah, nu se poate! Ce rușine!... Un tâlhariu! (*Iși ascunde capul în mîni, apoi se răpede după Costică*).

Ștefan.— (*În timpul vorbelor din urmă se desmeteste pe încetul, cată să se scoale dar ie prea slab, cunoaște pe Costică Zlătescu după glas. Cu mîni*). În sfîrsit!... Costică Zlătescu... Casieriu!... (*se pipăie, se răpede la scrin, trage săltariul și scoate un revolver, împinge ușa camerei din stînga, planul întăiu, și se ascunde*) Îmi tremură mîna... Doamne ajută! (*iși face cruce.*— *Ana și Costică intră.*)

Ana.— (*fiind pe Costică de umăr*) Lasă banii, nu mai plec!

Costică.— Ai înnebunit?

Ana.— Lasă banii că țip!

Costică.— Zi femeie și pace!

Ana.— Tip!... Tip!

Costică.— Iei, da țipă dacă vrei! (*Vra să scape din mînele Anei, o împinge. Ana îl scapă puțin, dar se răpede și-l apucă din nou, Ștefan trage tocmă atunci, Ana cade, Costică rămîne înlemnit cu chimiriul și cit-ca hîrtiu în mîna stîngă*).

Ștefan.— (*spăriat, zvrile revolverul și se răpede spre Ana*) Ana!... Ana!... (*se întilnește cu Costică, îl îmbrîncește spre dreapta și se pleacă spre Ana.*— *Costică fuge pe ușa din dreapta, planul întăiu.*— *Ștefan ridică pe Ana în brațe și o aduce lîngă canapea*) Ano!... Vai de mine! Ce am făcut!... Ano!... (*Ana îi alunecă între brațe și cade pe podele. Ștefan cade pe jilt și se uită țintă la Ana.*— *În timpul din urmă cuctul unei sfezi în camera din dreapta, planul întăiu*).—

SCENA IX.

Ștefan, Ana, Catrina, Ion

Catrina.— Valeu! valeu Mincate-ar boala! (*Ion o pumnește*) Săriți! Mă omoară! Auleu! Valeu! (*Văd pe Ana întinsă pe podele și pe Ștefan încremenit și se opresc aiuriti*).—

Perdeaua cade

V. G. Mortun

Ieste sau nu Dumnezeu ?

(urmare).

Cum am zis în numărul 4 să vedem dacă argumentele aduse de teiști sînt mai de samă cînd încearcă a scoate existența lui D-zeu din *întocmirea cea plină de înțelepciune a lumilor*.

Aice numărul exemplelor și felul de raționare ieste din eele mai îmbielșugate. Unele di'ntr'nsele au și remas vestite. Așă de pildă cred că mulți aū auzit de acel ce *admiră înțelepciunea lui D-zeu vădită prin îngrijirea ce a avut de a face deschizături în pielea mițelor* (și a altor dobitoace incluziv și *regele naturei*, omul) *tocmai în dreptul ochilor !* Închipuiți-vă că le ar fi lasat pielea întregă deasupra ochilor, la ce le-ar fi folosit bietelor mițe ochiū lor așă de desăvîrșiți ? Păcat numai că acel care a adus asemenea argument ciudat n'a știut că sînt animale cari trăesc în peșteri întunecoase și au ochi dar nu vād cu dînși. La ce îi mai au ?

Altul admiră a tot știința lui D-zeū care a făcut să curgă riurile cele mari tocmai pe la orașele cele mai mari (ca Parisul, Londra, Viena, etc.) și cari au mai multă nevoie de apă !

Unul spunea că Dumnezeu a făcut zămoși ca să fie mîncăți în familie și că de aceea a avut grijă să pună semne pe coajă pe unde se meargă cuțitul !

Dar să lăsăm glumele și să dăm exemple mai serioase.

Se știe că apa are însușire de a fi mai deasă de cît la orī ce temperatură la cea de aproape 4 grade centigrade deasupra lui zero. Dacă încălzim apa mai sus de 4 grade o vedem rārindu-se, făcindu-se decī mai ușoară pentru acela-și volum și tot acela-și fenomen se petrece dacă o recim în spre zero. Din această însușire urmează că apa de la fundul unui lac liniștit nu se poate coborī mai jos de 4 centigrade, decī nu se poate să înghețe apele adīnci chiar pănă la fund și animalele apatice pot trăi. Dacă apa n'ar avea această însușire atunci s'ar putea să înghețe și oceanele pănă la fund și prin urmare să

nu mai fie cu puțință vieța animalelor de apă, etc... Se înțelege că pornind de aici s'au cîntate mulțime de laude lui D-zeu pentru că a înzestrat apa cu asemenea însușire!

De asemenea s'au adus laude lui Dumnezeu pentru ghibăciea cu care a așezat pămîntul la depărtare potrivit de soare; a lăudat pe cel ce a îngrijit de noi înzestrîndu-ne pămîntul cu o lampă de noapte, fără plată, luna.

N'au lipsit de a admiră ghibăciea cu care sînt alcătuite organismele viețuitoare și nu au ostenit spunînd că toată știința omenească iese nemică pe lîngă a celui ce a alcătuit ochiul și urechea. Au zis: „Au cel ce a alcătuit ochiul, nu vede? Au cel ce a alcătuit urechea, nu aude?“ și alte multe. Fie-care teolog se crede în drept a ne da cele mai autentice lămuriri în privința scopului cu care a făcut D-zeu cutare și cutare lucru. Multă vreme toată treaba naturaliştilor ieră numai de a născoci cu ce scop a alcătuit D-zeu animalele într'un feliu ori în altul. Moralistii pretindeau că D-zeu a făcut furnicile așa de harnice ca se poată cei leneși lua pildă bine-făcătoare de la dîsele și că pe copaci de stejar nu cresc ghindele mari cît bostanii pentru că nu cum-vă căzînd să spargă capul vre unui nătărău de gură-cască care ar fi stat sub stejar și ar fi visat la cine mai știe ce cai verzi pe păreți. În sfîrșit fie-care animal și fie-care plantă ieră o minune și o dovadă de inteligența cauzei tuturor lucrurilor. De asemenea și în natura moartă, cum am arătat la exemplul cu apa și cum ori cine a auzit despre vulcani pe cari se sileau și se silesc unii a ni-i arată ca niște supape de siguranță fără de care bietul pămînt ar plesni și noi toate ființele de pe pămînt am încheea rolul nostru aici. Se înțelege că au admirat și închipuita mișcare neschimbată a planetelor în jurul soarelui, închipuindu-și că toate schimbările ce sufăr aceste drumuri sînt trecătoare și periodice, etc. Pe urmă ne-au spus că „ceriurile povestesc mărirea lui D-zeu“ și ne-au arătat că statele toate sînt cu ghibăcie așezate și în legătură unele cu altele, că globuri uriașe își urmează drumul hotărît

lor fără a se lovi și fără a aduce turburare. În scurt omul a văzut în toată lumea încunjurătoare numai urmele lucrării unei ființi înțelepte, ba încă și priitoare omului, pentru fericirea căruia s'a îngrijit părintește și acum teiștii mai lustruind părerile egoiste ale omului au alcătuit argumentul *teleologic*, adecă au cercat să arăte că toată lumea, de la atomă până la sistemele planetare și nebuloase dovedesc că au fost cu plan făcute așa și nu altfeliu și că de la existența acestui plan logica trebuie să ne ducă să atribuim cauzei lumii inteligență, etc.

Argumentul teleologic iese di'ntre cele mai puternice și pentru oamenii lipsiți de cultură foarte convingători.

Va zice cine-vă că iese convingător și pentru mulți oameni foarte culti și noi nu negăm faptul, dar credem că acelor oameni culti le lipsea o cunoștință destul de mare în această chestie tocmai. În rîndurile ce urmează vom arăta cum se ruinează toată zidirea teleologică.

Înainte de toate iese un lucru admis de oamenii de știință că pămîntul trebuie de la o vreme să cadă în soare și prin urmare, presupunînd că omenirea și animalele ar fi trăit până atunci ar trebui să piară de moartea cea mai ticăloasă. Se poate înse ca omenirea să piară înainte de căderea pămîntului în soare din pricina lipsei de aer și de apă, căci pămîntul va ajunge cînd-vă să-și absoarbă apa și aierul de acum, adecă să ajungă în halul unei, care ori n'are de felu apă și aier ori de are apă prea puțină cîtime. Se poate de asemenea ca omenirea să piară din lipsă de căldură și de lumină dacă soarele se va stînge înainte de a fi căzut pămîntul în soare și înainte de a-și fi sorbit toată apa și tot aerul. Ori care din felurile de moarte a omenirei (și aice nu discutăm care dintr'însele ar fi mai probabil) va face să piară și toată civilizația omenească! Civilizație care pentru a se întemea a costat până acum oceane de sînge și va mai costă încă! Unde iese inteligență în asemenea soartă a omenirei? Unde se vede pentru ce a existat omenirea pe pămînt? Dacă admitem explicarea materialistă a lumii

lucrul ie foarte limpede. Cauze fatale au dat naștere nou-rului găzos și rotitoriū din care s'au făcut planetele și soarele. Cauze firești oarbe au făcut ca globurile gazoase să se facă liquide apoi solide (în parte) și în sfârșit au făcut cu putință să se formeze mările și atmosfera și cînd temperatura a ajuns destul de stîmpărată în oceane s'a făcut prin sinteză o serie de combinații chimice cari de la o vreme a ajuns la *protoplasmă*. Aceasta din cauza în-suşirilor fatale ale ieī a putut să se hrănească, etc. Din această bază fizică a vieții s'au făcut *monerele*, adecă acele ființi microscopice carile nu-s de cît o bucățiică de protoplasmă. Din monere s'au făcut *celule* și ieată cele mai veehī *plante* și *animale* din cîte o celulă. Pe urmă din celule tinere făcute din o singură celulă s'au făcut *animale* și *plante pluricelulare* și tot așa cum ne arată te-oria transformismului și a Darwinismului până ce a evoluat seria animală și di'ntr'o ramură a grupului momitelor s'au dezvoltat *strămoșii oamenilor*. Aceștia s'au perfecționat și au ajuns până la starea de a-zī, pe urmă vor ajunge și mai departe vor realizā societăți perfecte și ferice și cînd omul nu va putea prin născocirile științei să mai trăească, omenirea va pieri cu toată civilizația ieī și la rîndul lui va pieri și pămîntul și întreg sistemul plānetariū! Apoi din ruina acelor globuri ce vor rezulta din sistemele planetare se vor face din nou sisteme plāplanetare tinere cari vor urmă aceea-și cale cu sistemul nostru luat drept pildă și așa în veșnicie.

Așa fiind, întrebăm pe orī-ce om care vroeste să judece fără ca patina să-ī astupe mintea și fără ca îndărătnicia să-l facă a nu putea cîntări argumentele altora, întrebăm zic, dacă mai poate fi vorbă de plan inteligent în lume, dacă mai ieste unde-vă o ființă a tot puternică, a tot știutoare, prea bună, care se îngrijește de oameni și de cel mai mic vierme ce se tîrîe în noroiū? Mi se pare că față cu drama îngrozitoare repetată în infinitul spațiu-lui și a timpului, orī-ce încercare de a mai admite existența unei cauze inteligente ar trebui să pleară! Nu, nu

Este Dumnezeu, în zădar îl caută învățații, ceriurile sînt mute, materia în mișcare face și desface fatal lumii în spațiu și în timp!

Să ne scoborîm mai jos. Oare să fie pămîntul așezat cum ar fi mai bine față cu soarele? Firește că nu, după cum nu au avut dreptate cei ce și-au închipuit că sistemul nostru planetariu va dura pe vecie tot ast-feliu n'au dreptate nici prea zeloșii lăudători ai așezării pămîntului. Cine nu știe că așezîndu-se axa pămîntului perpendicular pe planul în care se mișcă centrul acestei planete am avea anotimpuri mult mai potrivite de cît acum? Iar dacă unora le va fi plăcînd mai bine cum îi acum nu ne punem de cuvînt, dar întrebăm numai atîta de ce sînt atuncî planete nefolositoare, cum sînt de pildă cele prea departe ori prea aproape de soare? De ce luna nu-i așezată așa ca să lumineze tot deauna cînd nu se vede soarele?

Apoi fiind că-i vorba de armoniile fizice de pe pămînt ce-s erupțiile vulcanice cari au omorît și vor omorî atîtea milioane de oameni și de alte ființi viețuitoare? Ce ne vorbesc de supape de siguranță, cînd vedem că atîtea ființi nevinovate sufăr dureri grozave și-sî pierd viața din pricina lor?

Apoi unde să punem grindinile, trăsnetele, furtunile? Unde ie inteligența cauzei tuturor cauzelor, cînd munca a mii de oameni se nemicește într'o clipă?

Să vedem și în lumea organică! Frumoasă privește: lupta cea mai crîncenă pentru viață cu toate mișeliile ie. O ființă mînîncă pe alta, o ființă pradă pe alta, dihanii grețoase ca teniile, trichinele se așază în corpul altora! Nedreptatea, hoția, parazitismul domnește în lumea organică de sus și până jos. Pare că un demon înreutățit a înzestrat animalele cu mijloace groznice de luptă pentru ca să-sî poată mulțami inima fieroasă și să se sature privind această luptă strașnică pe lîngă care ne ie rușine să mai amintim de gladiatori! Ce să mai zicem despre holeră, ciumă, anghină și alte atîtea și atîtea boale grozave pri-

cinuite de dihanii microscopice? Frumoasă treabă a făcut și D-zeul închipuit de teiști lăsându-le pe lume!

Pe urmă ce se mai zicem de grozăviile ce s'au petrecut și se petrec încă pe pământ în societățile omenești? Cite torturi nepomenite, câtă asuprire, câtă nedreptate nu au făcut oamenii și nu fac încă? Chiar în țerile numite civilizate nu vedem pe cel cinstit călcat în picioare și desprețuit de cel care nu vrea să știe de bine și de reu, de moral și de immoral? Toate aceste grozăvii au fost voite și așezate ast-feliu de o cauză inteligentă? Să creadă, cine poate!

Toate acestea se explică înse ușor, dacă ie vorba de materie în mișcare. Transformismul și Darwinismul ne dau deslegarea. Lupta pentru viață iese așa cum iese n'avem cui să ne jeluim. Fie-care animal ie înarmat pentru lupta sa. Pentru unele feliuri lupta le deschide calea perfecționării! Altele înse cad tot mai jos, se ticăloșesc, ajung parasite! Dar în mijlocul luptelor se organizează societăți de celule în care lupta încetează și societatea întreagă luptă cu lumea din afară, se fac adecă organisme superioare cari nu-s de cît societăți de celule. Mai mult animale se unesc în societăți, își creează ast-feliu un medic din care pierе lupta pentru existență, cel puțin până la un punct, și acele animale ajung la stare mai bună sînt mai fericite, exemple: albinele, furnicile, oamenii, etc... În societățile omenești lupta crîncenă pentru existență s'a ogoiet și va pieri de tot, atunci cînd omenirea își va întoarce toată puterea spre cucerirea naturei. Asemenea societăți sau medii, ca să zicem așa artificiale, dau naștere la idei de moralitate, etc.

În mod fatal se dezvoltă lumea, cu bine și cu reu, plan inteligent nu se vede.

Să vedem dacă și cu organismele le merge tot așa de bine teiștilor. Admiră ochiul și-l numesc cel mai perfect instrument optic, etc.. Înse uită să spue de ce au animalele și plantele organe închireite, de la carile folos nu trag și carile une ori chiar pot fi primejdioase! Ce

folosesc balenei urmele de oase de la picioare, dacă sînt ascunse în carne? Ce folosesc vitelului cînd încă nu-î făcut că are început de dinți în falca de sus, de dinți cari nu se dezvoltă nici o dată? Ce folosesc bărbaților țitele rudimentare ce au? Cu ce scop trebuie să aibă unii fluturi cari în toată viața lor nu minîncă nemic, trompă rudimentară?

Apoi afară de lovitura dată teleologismului prin existența organelor rudimentare, nu mai sînt alte fapte, ca formele ce are un animal în timpul dezvoltării sale de la ovul și până ce ajunge vrîstnic ori până la naștere? Ce scop are faptul că broasca ordinară să fie în tinerete cu coadă și să se resufle prin branhiile ca peștii? Ce scop are coada embrionului de om? Pentru ca să fie la o vreme copilul în pîntecele mamei acoperit cu păr? De ce să ție copilul picioarele întocmai ca momițele?

Toate aceste întrebări în zădar le-ai pune teiștilor. N'ar ști ce să răspundă ori ar răspunde lucruri cari în loc să fie serioase vor putea fi luate ca glume de reu gust încă. Transformismul înse ne explică că organele rudimentare sînt moșteniri de la specii mai vechi, organe care odată țerau folositoare strămoșilor și apoi au început a fi de prisos, dar pier încet încet. Despre formele curioase ale animalelor ce se dezvoltă, ne răspunde de asemenea și ne arată că dezvoltarea individuală repetază, din cauza moștenirii, istoria speciei. Așa broaștele au avut niște strămoși cari n'aveau picioare, aveau coadă și se resuflau prin branhiile, de aceea forma aceasta apare în șirul formelor ce țea individul de la ou până la completare.

Despre minunata alcătuire a organismelor ne dă tot Darwinismul prin teoria selecțiunii în lupta pentru traiu și în cea pentru reproducere ceea ce mai minunată și ne arată cum organele și organismele cele mai perfecte s'au format încet încet de la cele mai inferioare începuturi. Anatomia comparată ne arată între ochiul cel mai perfect și între o pată de pigment pe niște protoplasmă foarte simțitoare la lumină toate formele mijlocitoare... Așa

că organismele cele perfecte n'au ieșit ca Minerva din capul lui Joiea, gata și înarmate, ci sînt rezultatul unei lupte de milioane de ani

În scurt știința de a-zî a ruinat complet argumentul teleologic și a dat explicații naturale, fără minuni și fără planuri inteligente alcătuite de D-zeu.

Unii înse văzînd că se prăpădesc au schimbat alt-feliu planul de bătae. Așa iese de pildă Flammarion, vom vorbi înse despre meșteșugurile acestui teist în No. 6.

(va urmă).

I. Nădejde.

Nepotriviri între evangheliști.

(urmare)

Despre buna-vestire și despre zemislirea minunată a lui Isus. Urmez tot după autorii citat în No. 4.

Marcu și Ioan nu spun nimic despre zemislirea plină de minuni a lui Hristos și iese destul de ciudat lucru să lipsască tocmai acest fapt de la doi din patru evangheliști! Mai mare minune iese că Ioan cel mai iubit din cei doi-spre-zece apostoli să nu știe nimic de chipul cum a venit Isus în lume. Să ne întoarcem înse la Matei și Luca, să vedem de se potrivesc măcar unul cu altul.

Matei în verseturile 18—25 din cap. I ne spune că Iosif a băgat de samă că logodnica sa, Mariea iera îngreunată și că iesel fiind drept și ne vroind să o facă de ocară se hotărîse să o lase fără vorbă. Tocmai atunci i se arată un înger în vis și-î spuse că să nu se teamă de a luă pe Mariea, căci ie îngreunată prin lucrarea duhului sfînt și că fiul ze va naște iesa va mîntui poporul lui Israel de păcate. Iosif crezî, luă pe Mariea și nu avî cu dînsa relații (nu o cunoscî în stil biblic) sexuale pînă după ce născî pe Hristos.

Luca în verseturile 26—40 cap. I spune că îngerul a venit la Mariea în Nazaret și că i-a vestit că va naște

un fiu căruia să-i puie numele Isus, că acesta va fi mare și se va chema fiul celui prea înalt, că va lua tronul lui David și va domni în veci asupra lui Iacob. Maria întrebă pe înger cum poate fi cu puțință asemenea lucru, când iewa nu cunoaște bărbat. Îngerul îi dădu atunci lămuriri că va căpăta fiu prin lucrarea duhului sfint și prin puterea celui prea înalt. Maria se mulțami cu explicarea, zise: „Fie mie după cuvîntul tău!” Apoi peste cîte-va zile se duse la vară-sa Elisabeta care-i întări vorbele îngerului prorocînd că Maria va fi mama Domnului iewi.

În această a doua bucată nu se pomenește nemică despre îngerul ce s'a arătat lui Iosif și în cea di'ntăiū nu se spune despre arătarea îngerului înaintea Mariei. Trebuie deci să admitem că au avut loc două arătări una Mariei și alta lui Iosif și că între una și alta au trecut cîte-va luni de zile, căci cînd a venit îngerul la Maria, aceasta nu iewa încă îngreunată și cînd s'a arătat în vis lui Iosif se cunoșteau bine urmările lucrării duhului sfint. Deși iewe destul de ciudat că nu vorbesc toți evanghelistii despre aceste minuni și că măcar cei doi cari vorbesc nu spun despre amîndouă arătările, dar să trecem.

Mai neînțeles iewe înse chipul cum se poartă Maria cu logodnicul său Iosif. Cum de nu-i spune și lui despre vestea adusă de înger? Ori de se rușină, cum de nu poștește pe vară-sa Elisabeta, femeie bătîină, să spue logodnicului istoria? Cum de suferă presupusurile ocărtoare ale lui Iosif, înaintea căruia se arată cu semne vădite de îngreunare? Cum de-l lasă pradă geloziei și-l face să presupuie lucruri de ocară pe sama iewi, cînd iewa așa de ușor să convingă un logodnic foarte blajin care mai pe urmă s'a liniștit numai din pricina unui vis? Ieata fapte neexplicabile!

Pe urmă fiind că creștinii țin așa de mult la fecioria Mariei și ne spun că a fost pururea fecioară, am dorii să știm de ce nu bagă de samă la versetul 25 cap I din Mateiū din care urmează că Iosif *n'a cunoscut* pe Ma-

ria de cît după ce a născut pe Hristos și la versetul 12 cap II din Ioan în care se vorbește de frații lui Isus? Despre acești frați se mai vorbește și aiurea în evangheliî. Alt lucru ciudat iese că după dogmele creștine Isus trebuie să fi fost om desăvîrșit și D-zeu desăvîrșit și ne prinde miérarea cum de n'a catadixit a veni în lume pe calea omenească, căci alt-feliu nu putea fi om desăvîrșit. Dar a căută logică în religii vine ea și cum ar căută cine-vă un ac într'un car de fin.

Ciudată iese și mierarea Mariei cînd îi spune îngerul că va naște un fiu. Cum, nu știea iesa că în curînd trebuia să se mărite și prin urmare să aibă copii? De ce nu a erezut că i se procește viitoriî mare pentru fiul ce-l va avea de la Iosif?

În sfîrșit altă explicare nu-i de cît că scriitorii evangheliilor citate au căutat să născocească despre întemeetoriul presupus al creștinismului o poveste minunată după modelul celor din testamentul vechiî, precum nașterea lui Isaac, a lui Samson, etc. Povești de asemenea nașteri din fecioare găsim în Egipt și aiurea.

Unde ședeau părinții lui Isus? Luca spune lămurit că părinții lui Isus locueau în Nazaretul Galileei (cap. 1 v. 26 și 56, și cap. 2, v. 1—4 și 39) și merg la Vitleem în Iudeea numai din pricină că se făcea o catagrafie. Mateiî înse (cap. 2, v. 1) începe cu scena din Vitleem și nu spune că părinții lui Isus veniseră acolo numai pentru vre o treabă. Cum că Mateiî admite că locuința lor iese în Vitleem se vede și de pe aceea că vorbind de în'oarcerea din Egipt spune că Iosif și Mariea s'au temut să vie în Iudeea (unde iese Vitleemul) și anume fiind că domnea acolo fiul lui Irod. Da frică s'au retras în Galileia și au locuit în Nazaret. Contrazicerea nu poate fi mai mare. După mine amîndoi evangheliștii caută să îplinească prociile, după care Mesiea trebuia să se nască în Vitleem și să se numească și Nazaretean. Luca crede pe părinți așezați în Nazaret și-i aduce la Vitleem născocind o catagrafie care s'a întîmplat mai tîrziu; Mateiî îi credea de loc din Vit-

leem și-î duce de locuesc în Nazaret după întoarcerea din Egipt. Păcat că nu s'au înțeles mai bine între dînșii! Păcat țieară-și că duhul sfînt a uitat ce a dictat unuia cînd a venit vremea să dieteze și celuialalt!

Cum stă lucrul cu catagraficia pomenită de Luca? Atît Luca cît și Mateiî pun nașterea lui Hristos în vremea lui Irod. Pe vremea aceea înse nu țieară Iudeea provincie romană și deci nici nu se poate să fi poroncît împăratul să se facă catagrafie, Luca pomeneste de Quirinus guvernatoriu Siriei și ne spune că acesta a fost însărcinat cu catagraficia. Dar, vai, Iudeia a fost unită cu Siriea după destronarea lui Arhelauș, adecă 6 ani după moartea lui Irod și catagraficia ce s'a făcut atunci în adevăr, nu poate să folosască lui Luca.*) Dorința de a aduce pe Isus în Vitileem 'a făcut să țiea pretextul catagrafiei fără să se uite la dată! Păcat!

Despre închinarea magilor și a păstorilor. Mateiî (cap. 2, v. 1—12) vorbește despre închinarea magilor, dar nu pomeneste de păstori; Luca face tocmai din potrivă (cap. 2, v. 2—20) vorbește de păstori și nu de magi. Să zicem înse că au fost amîndouă, deși vine ciudat că nu știu amîndoi de aceste minuni așa de însemnate, Mai ciudat încă că ceialaltî evangheliști nici nu pomenesc de minunile întîmplate în copilăriea lui Isus. Despre magi ne spune evanghelistul că au venit după o stea care s'a oprit deasupra casei în care țieară Isus. Mare minune! Ce mai stea! De mierare înse cum n'a văzut'o nimene afară de magi.

Despre măcelăriea pruncilor. Mateiî povestește că Irod aflînd de la magi despre nașterea lui Isus împăratul Iudeilor și magiî ne mai întorcîndu-se pe la dînsul ca să-î spu de l'au găsit în adevăr în Vitileem, tiranul porunci soldaților să omoare toți copii din Vitileem și din împrejurimi începînd de la doi ani în jos. Tot Mateiî spune că ingerul s'a arătat lui Iosif în vis și i-a zis să fugă în Egipt încă înainte de poronca lui Irod și așa scăpă Isus de măcel.

*) Aice am îndreptat vorbele lui Patrice Laroque ținînd samă de cronologia universală a lui Ch. Dréyss. Paris 1858 pag. 136.

Ce spune înse Luca? Va fi crezînd orî-cine că asemenea faptă grozavă a lui Irod nu putea să nu-i fie cunoscută. Vorbă să fie! Nu pomeneste de feliu. Luca ne spune că părinții lui Isus veniseră în Vitleem pentru catagrafie, acolo născu Mariea pe Isus și-l puse în iesle. Păstorii aflînd de la îngerî minunea (curios că au văzut'o numai ieî). Veniră la Vitleem și i se închinară lui, *spunînd tuturor minunea*. La opt zile puseră copilului numele și-l tăiară împrejur. Apoi după ce au trecut zilele purificației lehuzei merseră la Ierusalem și duseră pe copil înaintea lui D-zeu după lege. Acolo veni bătrînul Simeon care luă copilul în brațe și însoflat de duhul sfînt zise: „Acum slobozește pe robul tău în pace după cuvîntul tău stăpîne, că au văzut ochii miei mîntuirea ta.“ Tot acolo veni și prorocița Ana și cunoscu că copilul acela va fi mîntuitoriul lui Israel. Apoi familia se duse în Galileia, în Nazaret, unde crescû Isus în liniște. În fie-care an mergea cu părinții în Ierusalem la Paști, etc.“

Cum vedeți nu-i vorba nici de fuga în Egipt, nici de măcelul pruncilor nevinovați. Isus nu-i prigonit de Irod. În Vitleem mulțime de oameni auziseră de la păstorî de minunea ce însoțise nașterea lui în Ierusalem, adecă în rezidența lui Irod, Ana prorocița spunea tuturor laudele Domnului. Apoi în fie-care an mergea familia la Ierusalem unde ieră fiul lui Irod, Arhelaos, de care după Matei se ferea așa de mult Iosif și Mariea.

Se poate oare admite că o cruzime așa de mare ca măcelul atîtor prunci să nu fi fost cunoscută de istoricul Iosif care descrie pe larg toate faptele bune și rele ale tiranului? Nici nu-i de gîndit. Apoi asemenea măcelărie n'ar fi provocat răscoala poporului? Se fac răscoale pentru măf puțin, dar încă pentru asemenea grozăvie?

De împăcat amîndouă evangheliile nu-i chip. S'au încercat unii a spune că poate s'a întîmplat închinarea magilor după întoarcerea de la Ierusalem. Dar Luca ne spune lămurit că de la Ierusalem au plecat la Nazaret în Galileia!

Ieste de crezut că omorîrea copiilor ieste o imitație după povestea despre peronca lui Faraon. Apoi și-a dat silință Mateiū să împlinească o prorocie, dar din nefericire n'a înțeles'o nici pe aceea! Ieremiea vorbește de copii luați în robie și nu de copii omoriți și făgăduiește că D-zeu îi va aduce înapoi. Ce are a face cu Irod? Cum că ie așa cum zicem și nu cum a înțeles Mateiū se vede din versetele 10—17 cap 31 din prorociile lui Ieremiea. Decî duhul sfînt nu-și mai aducea singur aminte de cele ce grăise prin proroci și se vede că nu știe a ceti ca să fi văzut ce a spus Ieremiea.

A. T. U,

Despre Zei

(urmare).

Despre zeii polinezienii.

Cu toată că, fie-care district, fie-care trib, cite o dată chiar fie-care șef din Polinezia are zei deosebiți, totu-și temeliea mitologiei ieste așa de asemănătoare în aceste arhipelaguri împrăstiate pe întinderi foarte mari, în cît ieste ușor a descrie starea religioasă a locuitorilor. Și acesta ie de sigur și unul d'ntre argumentele cele mai puternice pentru origina lor comună.

În mitologia polineziană se găsește fetișismul cel mai de rînd cît și un număr mic de zei cosmogonici, antropomorfi și nevăzuți.

În Tonga, se închinău la tot ce le însuflă spaimă ori frică, etc; d'ntre animale mai cu samă rechini ierau înzeiți, în alte locuri reptilele. Îndată ce un selbatec își alegea animalul la care voea să se închine, îi spunea nevoile sale, îi cerea sfat despre planurile ce avea și îi cerea ajutoriū. Obiceiul de a purta fetiși cu sine iera foarte respîdit: acestea ierau de ex. niște pene roșii, altă dată niște statui de lemn, un soiū de jucării sfînte că acelea ce a văzut *Porter* la un șef nukahiviean care și le punea înnainte cîntînd și bătînd din palme ceasuri întregi. În insulele *Pomotu*, aveau ca fetiși niște bucăți de lemn împodobite cu cite o viță de păr de om. Cînd le stătea în putință puneau în loc de lemn o bucatică din femurul unui dușman ori al unui neam mort. Acestor zei se închinău și îi schimbaū ușor îndată ce nu ascultaū rugile

închinătorilor. Nukahivienii își atîrnau de gît niște zei mici făcuți din case de om.

În Zelanda Nouă purtau pe piept un idol mic de jad verde.

Dacă înzeirea animalelor ie așa de obișnuită în lume, apoi nu ie tot așa cu înzeirea oamenilor mai ales a celor vii. În Polinezia totu-și se obișnuia. *Cook* a văzut în *Bolabola* un bătrîn neputincios care ieră zeul țerei. Ast-feliu de oameni-zei se găsesc adesea în deosebitele arhipelaguri. Acesta ie începutul antropomorfismului. De ce nu s'ar înzei oamenii cînd își închipuiesc zeii strămoșești sub formă de spirite nevazute avînd chip omenesc?

Zei nevazuți ai Polinezienilor aveau de obicei chip omenesc. De aceea *Hawaienii* înzeiră pe *Cook* și-i aduseră cinstiri dumnezeiești. Chiar moartea acestui însemnat călătoriu nu descurajă pe insulari, și, strîngînd cu evlavie remășițele acestuia, în fie-care an le purtau cu pompă pentru a strînge dările zeului *Rono*. Se știe cu cită ușurință înzeeau Polinezienii după moarte pe șefi, pe persoanele însemnate, etc. Un șef din *Somosomo* zicea D-lui *Hunt*: „Dacă vei muri întăiu te voi lua de zeul meu.“

Toți zeii cei mai mici, toate spiritele de rîndul al doilea cu cari ieră plină firea aveau chipuri omenesti. Zeii locueau în ape, în păduri, în fundurile prăpăstiilor, pe virfurile munților. Fe-care stare, fie-care lucru a unui om avea zeitatea sa anumită. Una priveghea la desvălirea plîntelor; alta la coacerea fructelor; iele pricinueau ploaea, vîntul, căldura, frigul, etc. Acești zei obișnuiți, numiți de obicei *Tū* ierau îmfațoși adesea prin niște statui grosolane, de lemn și cite o-dată de piatră, pe cari le puneau la mîrgin ori pe stînci pe țermuri ca să ție buna înțelegere între mare și uscat, etc.

Ca și Islandezii, Guanșii de la *Tenerif* etc. Polinezienii insular vulcanice au înzeit vulcanii. La *Tonga*, în vulcanul *Tofua* locuea un zeu; ieră culcat în fundul craterului, dar culcat reu, de aceea avea nevoie de cînd în cînd să se întoarne, ceea ce căsună un cutremur de pămînt. Puternica zeiță *Pele* care locuește în vulcanul *Hawai*, ieste renumită. Nu ie încă jumătate de veac de cînd această zeiță avea preutesele sale în insulele *Sandwih*, și adesea ieșea din crater pentru a însuflă pe aceste preutese, cari atunci căpatau puterea de a lecuî boalele, etc.

Mitologia Polinezienilor ieră într'o schimbare veșnică: se făptueau zei noi, iar cei vechi se uitau. Primeau bucuros zeii unui trib învingătoriu, adesa pe ai șefului. Ierau zei de parte femeecă și zei de parte bărbatească. Pe vremea lui *Cook*, o zeiță domnea la *Tonga* peste tunet, vînturi, ploae, etc. de se îmfuriea nemicea toate recoltele, etc.

Ierău zei pentru ori-ce felu de boală, mai pentru ori ce or-

gan din trupul omenesc. În Zelanda-Nouă, ieră zeul durerei de cap al durerei de inimă, zeul șopirlă pricinuind durerea de piept, un zeu al oftigiei, un zeu al stomahului, un zeu al picioarelor, etc.

Ierău zeii lari, de obiceiū bine-voitori, pacinici, fiind pacea în familia, certînd cu boale pe stădăuși. În unele insule înzeiseră vițiile cele mai rușinoase pentru Europeni ; așa iera un zeu anumit pentru amururile nefirești. Aduceau jertfe lui Hiro, zeul tâlhărilor, și-i aduceau jertfe cînd prubulueau oare-cari tâlhării.

Astrolatricia, care predomnea în mitologia Americii centrale, avea rol mic în a Polineziei. Totu-și în Taiti, soarele ieră înzeit, puseseră în iel o zeitate cu chip de om, foarte frumoasă, înzestrată cu un păr care îi cădea până la călcăie. Mai însemnate sînt înse miturile cosmogoniei Polinezienilor.

Zeul *Rii* despărțise pămîntul de ceriuri, pe cari le întinsese deasupra acestuia ca o perdea. Zeul *Mahui* scoase pămîntul din fundul apelor ; a regulat mersul soarelui, făcînd ziua și noaptea, înveselînd pe oameni cari până atunci trăeau în cea mai desevirșită întunecime. *Ru*, zeul vîntului de la ost, îmfliase marea și bucătise pămîntul în insule numeroase. etc. Acest soiū de legende formau mitologia înaltă a Polinezienilor, cu oare-care deosebiri în fiecare arhipelag ; toate înse povesteau faptele mărețe ale zeilor anpropomorfi, chipul cum descurcaseră hausul, cum păscuiseră insulele din fundul oceanului cu undiți de sedef etc. Cele mai curioase și mai încurcate legende s'au găsit în Zelanda-Nouă și unele din iele au oare-care asemănare cu miturile ariene despre *Uranos*.

Acești zeii înalți, ziditori ai lumii, locueau de obiceiū în ceriuri, așezați după însemnătatea lor, *Moerenhout* zice, că în Taiti ierau supuși unui *spirit mare* numit, *Taaroa*, a căruica găoace ieră lumea.

Cu toate că Polinezienii credeau în vieața viitoare, dar nu le-gau de loc de iea ideea de răsplată ori de pedeapsă. Zeii lor nu se îngrijau de feliū de moralitatea ori nemoralitatea oamenilor ; pedepseau, și tot-deauna în timpul vieței pămîntești, lipsa de respect cătră dînșii. De aceea frică ca să nu-i minie năcăjea mereu spiritul sărmanilor Polinezieni. Fie-care faptă din vieață ieră legată de cult și însoțită de oare-care cerimonii. În Taiti, nu tăeau un copac fără să meargă cu securea în mină, la *morai*, pentru a da de știre zeilor, mai înainte de a le aduce cea întâiū bucată de copac. Nu rîdicau o luntre de pe locul unde fusese făcută, de cît după ce făceau rugăciuni la *morai*, și în fața unui preut care însoțea procesiunea o și slobozeau pe mare, avînd grijă ca nu cum-va să atingă pămîntul, Nu primeau vre un străin fără de voea zeilor ; nu ospătau un prieten fără să jertfească zeilor cele întâi bucate. În scurt, mitologia, ieră amestecată în toată vieața Polinezienilor. Și chiar religiea ieră foarte organizată. Făcuseră mo-

rai sau capiști unde trebuia să aducă jertfe cît mai des ; căci toți acești zei mîncau mult. Porci, roade, cîte o dată oameni le jertfeau des. Une-ori se încercau a-i înșelă cu șirielicuri copilărești. Le aduceau roade verzi, făgăduindu-le altele mai bune dacă vor face să se coacă roadele copacului de pîne.

Polinezienii erau înaintați în privința cultului. Aveau cler numeros, puternic, în care preuția se moștenește, și preuții aveau puterea de a *tabua*, adică de a face inviolabil ori-ce lucru, și în unele arhipelaguri, de a arăta oamenii cari trebuia jertfiți zeilor.

Despre religiile asiatice.

„Pentru a înșiră fără greutate religiile Asiei, ie trebuitorii a avea proaspăt în mintea noastră cum sînt împrăstiate rasele omenestii pe întinsul continent asiatic și pe părțile ce atîrnă de iel. O rasă cu pielea neagră, dar cu părul creț, mică de stat și avînd trăsurile obrazului mai delicate, mai ariane de cît Negrii din Malezia și din Africa se pare că locuise la început arhipelagul malez, peninsula Malaca, Ceilanul și toată partea meridională și orientală a Indiei. Se găsește încă remășiți în aceste părți și mai ales la Wedahii din Ceilan.

Două rase mari cele dîntăiu ale genului omenesc, veniră prin căi deosebite în atingere cu Negrii aborigeni: acestea sînt rasele mongole și ariene. Cea dîntăiu care domnește trei părți din continentul asiatic, a alcătuit după toată probabilitatea sub-diviziunile rasei mongole din Malezia, Siam și Cochinchina, amestecîndu-se cu rasele primitive. În alte locuri ca Mongolia, Tibet, China, Japonia, iea și-a păstrat mai bine tipul. În Birmania și în partea orientală din India, s'a corcît cu elementul arian. În alte locuri, ca în Siberia, Kamciatka, se găsește în stare selbatecă.

Ceealaltă rasă, rasa albă, ariană, nu se întinde de cît în sferul sud-occidental al Asiei, și dacă a predominat în India nu s'a păstrat înse curată de cît în nord-vestul acestei părți, unde a străbătut prin valea Indului.

Din punctul de vedere mitologic, avem de observat aceste trei mari pături etnice.

A. Mitologia raselor primitive din Malezia și India.

Remășițele contemporane ale acestor aborigeni cît și a cîtorva rase metise, ieșite din corcirea cu imigranții străini, n'au trecut din cea dîntăiu fază a evoluției mitologice: au cultul animalelor, copacilor, pietrelor; etc; cred în spiritele strămoșilor și cel mult în alte duhuri presonificînd vre o parte a mediului înconjurătorii.

Wedahii din Ceilan, până în ziua de a-zi aduc încă sufletelor miere, rădăcini, carne de momițe. Locuitorii din insulele Mariane

păstrau în colibi oasele strămoșilor. Alvar de Mindana spune că ardeau cărnurile și cenușa o înghițau amestecînd'o cu vin de cocos. Ticopienii adorau murena. Selbatecii *Orang-Dango* din insula *Sambawa* credeau că soarele, luna, copacii și pietrele pe cari le asemănau cu sufletele lor, au putere magică. Unele triburi de Daiaci încredințază paza cărărilor cari duc la locuința lor unor idoli de lemn, lingă cari pun și cite un paneriu cu nucii de betel, ca răsplată pentru muncă. La alte triburi tot din această rasă ie oprit a tăiea unii copaci locuiți de duhuri. Unii di'ntre Siameji aduc un feliu de prăjituri și orez copacilor înainte de a-i tăiea; Karenii din Birmania înainte de a tăiea copacul se roagă la duhul acestuia.

În insulele Filipine, pămîntenii cînd zăreau un aligator, aruncau în apă tot ce aveau în luntre, chip să-i aducă jertfă, și-l rugau să nu le facă nici un reu. Pămîntenii din Sumatra numesc pe tigri „strămoși“, vorbesc cu respect de ie, le cer iertare, dar tot în același timp le pregătesc capcane ca să-i poată prinde.

Daiacii au un soi de spirite: *Tapa* ziditoriul și sprijinitoriul omului; *Jironi* care are sub puterea sa nașterea și moartea, etc. Khonzii din India au o grămadă de zei localnici, adesa îmfațoșați prin niște pietre ridicate. Aceste zeități sînt așezate după ranguri și toate împreună supuse unei aristocrații de zei, formată din sufletele inzeite ale străbunilor, deasupra cărora mai stau niște zei suverani ca: zeul ploii, zeul vînațoarei, zeul războiului, zeita celor di'ntăiu roade, etc. mai sus încă vine zeul soare și femeea sa zeita pămîntului. Khonzii chiar de curînd jertfeau oameni zeitei pămîntului, *Tari-Penu* mai ales femei, *Meriah*, pe cari le rupeau în bucăți de vii și le aruncau pe cîmp.

Karenii din Birmania fac în cîmp o căsuță și pun în ie pentru zeita secerișului daruri și două sferi, cu cari să poată prinde spiritele rele ce ar voi să între în lan. Mai dau zeitei și niște povețe potrivite: „Strămoașă privighează asupra cîmpului meu etc. „prinde pe străini cu această frînghie etc.“ În timp cînd se bate orezul zic aceleleași zeite „Scutură-te strămoașă! scutură-te! fă ca grămada mea de orez să se facă cît un deal, cît un munte! etc.“ În Birmania demonii frigurilor domnesc în jungle și atacurile de apoplexie sînt rele pricinuite de alte spirite etc.

Toate faptele acestea, a cărora număr s'ar putea înmulți nesfîrșit arată în destul că aceste popoare n'au trecut încă de la animismul cel mai primitiv. Vom găsi credinți asemenea la unele părți și indivizi puțin dezvoltăți ai marelui rase mongolice.

B. Mitologia raselor mongolice și mongoloide.

Kamciadalii credeau într'o mulțime de spirite de-ale pădurilor, munților, puhoaelor, peste cari ieră un zeu mai puternic, *Kutka* sau

Kutku. Această înse nu-î împiedica de a adora balenele, urşii şi lupii. Ca şi *Ainoii* din lapon *Iakutii* din Siberia se închină la urs, şi înaintea tribunalelor ruseşti jură pe capul acestui animal. Pun pe munţi stâlpi împodobiţi cu peteci şi îi adorează. De asemenea Samoezii se închină la unele pietre şi, ca cele mai multe triburi tatare, Tunguzii, Ostiacii, Vogulii etc., au înzeit soarele, mai avînd înse o mulţime de feteşi mai mici, şi crezînd în duhurile pădurei, în ale riurilor, ale soarelui şi ale lunii.

Pe vremea lui Marco-Polo, Tatarii aveau zei lari, păzitori ai familiei, ai animalelor domestice şi ai averez. Îi îmfaşosau prin nişte idoli făcuţi de pîslă şi de postav în chipul zeului, al femeii şi al copiilor lui. Nu mînceau mai înainte de a freca cu carne grasă gura acestor zeităţi sprijinitoare. Timkowski a găsit încă la Mongoli cultul şi idolii despre cari vorbeşte Marco-Polo. Gmelin a văzut pe Tatarii din Tobolsk înturnîndu-se în fie-care dimineată spre soare cînd resărea şi zicîndu-i: „Nu mă omori!“ Alte triburi turaniene au înzeit şi adorat focul (Tylor). În Tibet, ţară budhistă, locuitorii din munţi au încă idoli consacraţi zeului furtaşagului.

Tatarii din Altai au zei pe carii şi-i inchipue sub formă de bătrîni bărboşi, îmbrăcaţi ca ofiţeri de dragoni ruşi: la omul nedevoltat ori ce emoţiune puternică poate da naştere la un zeu.

Ca trăsătură generală a religiilor primitive mongole ieste rolul însemnat ce-l jucau vrăjitorii, numiţi adesa şamani, cari slujau şi ca mijlocitori între oameni şi spirite, pe cari le chemau cu o dobă magică şi prefăcîndu-se că simţesc ori chiar simţind un soi de extaz. Au voit a vedea în acest animism mongol ce-vă deosebit şi l-au numit *şamanism*. Dar afară de obiceiul convulziilor sfînte şi al extazului nu ieste nemic deosebit. Peste tot pămîntul, la toate rasele, credinţile primitive au dat naştere mai întăiu vrăjitorilor cari apoi cu progresul civilizaţiei s'au prefăcut în preuţi.

Aceste mitologii aşă de grosolane se găsesc cu uşurinţă şi în marele imperiu al Chinei şi al Japoniei, în această din urmă organizate mai ştiinţifice, unde au şi devenit religiea lui Sinto!

În China credinţa în spiritele naturii ieste foarte răspîdită. Fie-care lanţ de munţi are zeitatea sa. Se ridică idoli zeului primăverii, pe care şi-l inchipue sub forma unui tînăr. Cred în draci incubi şi sucubi pe cari se silesc a-i alungă cu vuetul gongurilor şi al plesnitorilor. Fac libaţiuni cu vin semi-zeului *Şinung* care i-a învăţat pe oameni a face mîncare. Religiea lui Tao-sse sau „doctrina raţiunei“ măcar că după învăţăturile lui *Lao-tze*, care trăise pe aceea-şi vreme cu Confucius, hotăreşte credinţa în „raţiunea primordială“, dar încuviinţază şi fiinţarea a o mulţime de duhuri. Preuţii şi preutesele fac magie, astrologie, necromanţie, etc.

Cultul vechiu naturalist, adus de sigur din Mongolia ieste

religia oficială a împăratului și a împăraților. Fiul ceriului și numai iel adorează la Peching, în temple deosebite, ceriul, pământul, soarele, luna, toate lucruri sfinte la cari ie oprit ca alții să se închine. Persoanele cu ranguri mai mici trebuie să se mărginească a jertfi spiritelor vintului, ploei, tunetului, dragonului etc. Dacă peste toată această lume mitologică se va pune „Ceriul“ sau „Tien“ singura zeităte slab păstrată de Confucius, vom avea religia Samoezilor și a Tongujilor, a mai multor triburi tătare, cari privesc ceriul ca un zeu pretutindene față și care a dat cîrmuirea lumii la zei mai mici ca : soarele, luna, pământul, focul, etc.

Pe lângă aceste credinți naturaliste, păzite cu sfințenie în China, se mai adauge cultul strămoșilor, păzit cu tot dinadinsul. Aceasta ie de asemenea o remășiță mongolă. Așa Mongolii au înzeit și adorat pe *Gengis-Khan* și pe familia lui ; de asemenea suindu-se pe tron dinastia *tatară manșuă* s'au închinat lui Kuang-ti războinic însemnat, un soiū de Marte mongol, l'au ales ca geniu al dinastiei, l'au pus în cultul oficial și trebuie să fie adorat de cătră slujbași și mai ales de mandarini militari. De asemenea sînt datori a jertfi manelor lui Confucius, la ale unor înțelepți ori războinicii însemnați cărora împăratul le a ridicat temple, cît și patronilor orașelor, aleși de cătră împăratul pri'ntre persoanele însemnate. Cu un cuvînt cultul oamenilor mari, reînnoit în zilele noastre de cătră A. Comte și discipolii săi. Cultul manelor însu-și ie luat mult mai în serios de cătră Chinezii sceptici. Familiile bogate au în casele lor un altariū în care sînt puse tablīțele strămoșilor. Chinezii sau cel puțin mulți di'ntre iei, cred că unul di'ntre cele trei spirite ale omului vine după moarte să locuească în tablīța strămoșilor și să primească închinăciunile celor vii ; un alt spirit reține lîngă mort, de aceea il și păstrează cît mai mult într'un secriū de lac aurit, lîngă care se roagă.

În China și în alte locuri duhurile zeităților mai mici cît și ale morților sînt adesa însuflețite de gîndurile cele mai rele ; adesa se viră în trupul oamenilor ca să le strice, să-i îmbolnăvească, etc. Au un soiū de *medium*, adesa femei, cu meșteșugiri foarte asemănătoare cu ale șamanilor siberieni și cari de sigur au aceea-și origina.

Toate acestea arată că mitologia mongolică s'a pastrat în China, și budhismul a adus elemente nouă. Vom vorbi despre religia lui Sakia-Muni vorbind despre religiile ariene. Doctrina budhistă a căriea idee primitivă ie așa de științifică, s'a schimbat mult în China, din pricina credinților vechi mongole. Cu toate că locul ie strîmt în această lucrare tot vom aminti ce-va din aceste schimbări cari fac cinste spiritului umanitar al Chinejilor. În imperiul cereșc ieste o sectă numeroasă care adorează pe zeița Milei sub

chipul unei femei ținând un copil în brațe. Această înzeire a unei di'ntre cele mai nobile simțiri omenestii formează o religie întreagă, care are o mulțime de sectatori având templele lor și chiar mănăstiri de femei cari au datorie de a ajuta pe credincioși, de a vizita săracii și bolnavii. Aceste călugăriți chineze ale Milei jură de a păzi nu numai aceste datorii dar chiar de a rămănea virgine. Le numesc „nemicitele“ „absorbitele“ căci după doctrina lui Budha, ele nădăjduesc a fi vrednice prin aceste jertfe de a se absorbi, a se anihila după moarte. Se asemăna îndestul cu „surorile de caritate“ catolice; dar doctrina chineză ie mai nobilă și devotamentul mai lipsit de interes.

Am zugrăvit starea religioasă a Chinejilor, trebuie să spunem și ce-vă despre starea lor nereligioasă. După spusa călătorilor și a misionarilor în nici o țară din lume nu sînt așa de nepăsători pentru religie ca în China.—Fără îndoială omul din popor ieste superstițios; are idoli pe cari îi adorează ori îi bate, după cum și ieii îi împlinesc ori nu-i împlinesc cerințele, dar diferitele trepte de învățați, „clasele diriguitoare“ sînt foarte adesa nepăsătoare ori necredincioase. Fără să creadă împlinesc cerimoniile oficiale de alt-feliu cu desăvîrșire civile.

Politeta Chinejilor poroncește ca o datorie de a spune, celor ce îi întreabă, că cred în religia acestora ori-care ar fi: căci ie un lucru indiferent. Legile chineze merg așa de departe în cît lovese cu un soiu de moarte civilă pe bonzi și pe *tao-sse*; sînt o-priți de a aduce jertfe strămoșilor și supuși la pedeapsa de a primi o sută de lovituri de bambu dacă vor purtă doliu după moartea părinților.

Putin înaintea de venirea la tron, un împărat *Tao-Kuang* dădu poporului o proclamație în care trecea în revistă toate religiile imperiului, cuprinzind și creștinismul, și închiea că toate sînt false și că ar face bine de a le despretui pe toate fără deosebire. Acest fapt unic de sigur pe lume, dă măsură necredinței din China, a acestei necredinți care desnădăjdueste și paralizază pe misionarii catolici și de care sînt loviți toți călătorii.

Trebuie înse să amintim un feliu de necredință, neîncuviințată de Chineji și definită în codul lor cu o îngrijire și o limpezală care face cinste acestei țeri, așa de deosebită de Europa noastră: „Nepietatea, zice codul, ieste lipsa de respect și de grijă cătră acei căroră le datorim ființa, de la cari avem educația și de cari sîntem sprijiniți. Ieste impiu acel ce face proces neamurilor de aproape, le batjocurește, nu le poartă doliul după moarte, și nu le cinstește amintirea“.

Cu tot progresul Budhismului în Iaponia se găsește încă cultul vechiū turanian. În această țară vechea religie națională a lui

Sin-tu, ieste recunoscută oficial și i se găsește urmele în fie-care colibă cit și în fie-care palat. Ie un animism grosolan, pe lângă care se află și cultul strămoșilor, *Kami*, priviți ca genii bine făcătoare, recrutându-se neconținut di'ntre oameni, căci manele oamenilor virtuși merg de mărese numărul glorioșilor *Kami*, cărora demineata și sara li se aduc rugăciuni înaintea capiştilor lor.

Mai ales au înzeit animalele și fenomenele naturale. Ca și acei cari adorează ursul, Iaponejii au ridicat temple vulpei și o întreabă ce să facă cînd au vre o nedumerire în trebi. Cutremurile de pămînt sînt atribuite unei balene mari care se tîrîe pe sub pămînt; trombele sînt balauri zburători, etc. În *sintoism* întră și adorarea stelelor. Zeița-Soare are templele sale și și-o închipuesc cu formă de om. Innainte de a începe să o roage sună un clopot pentru a-i atrage luarea aminte. În toate acestea ie un animism grosolan fără de nemică original. Origina acestui cult se urca fără îndoială, după cum zic Iaponejii, până la străbuni, *Kami*, cărora le atribuiesc lucrurile din vrîsta de piatră găsite în Iaponia. Toate acestea sînt o adunătură de închipuiri copilărești cum se găsește pretutindene, la toate societățile tuturor raselor primitive."

(va urma).

Sofiea Nădejde.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

TEORIA LUI ROESLER

Studii asupra staruinței Romînilor în Dacia Traiană

de

A. D. XENOPOL

Profesor de Istoria Romînilor la Universitatea din Iași

1884

(urmare)

Alt punct pe care voim să-l atingem ieste un document citat de Dl. Ioan Slavicî în scrierea citată mai sus. La pag. 2 în notă aflăm publicat după „Archiv für die Kenntniss von Siebenbürgens Vorzeit und Gegenwart“ von I. K. Schüller. (Hermanstadt. Hochmeister, 1841) un document din 1336 și în acel document se spune despre o sfadă între Sașii coloniști (Teutones advenae) și între Ro-

mîinii din oraşul *Petri*, şi anume: Romîinii nu lăsaŭ pe Saşii să taie lemne din o pădure şi pretindeaŭ că ieii o stăpînesc *de peste o mie de ani* (*territorium suum ultra mille annos possessum*). Că Romîinii pretindeau ieste una, dar mai ciudat ieste că Saşii şi anume Ubalduş Tummels şi ceilalţii cetăţeni juraţi ai oraşului Bistriţa află pretenţia Romîinilor dreaptă (*aequum esse invenimus*) şi lasă pădurea tot a Romîinilor să remie. Orî cum ar fi de aice urmează măcar că Saşii au aflat pe Romîini pe acolò la venirea lor şi negreşit că trebuie să-i presupunem cel puţin de la o mie încoace prin aceste locuri.

Putem deci zice că atît din documente contemporane (cronica lui Nestor) cît şi din documente mai nouă înse cu amintiri din vechime urmează că ierau Romîini în Transilvania de la o mie în coace.

Rösler în scrierea sa „*Rumänischen Studien*“ primeşte şi iel părerea că păstorii romîini vor fi fost în văile înalte ale Carpaţilor şi pe teratele vecine şi înainte de veacul al XII-lea adecă după o mie, înse numai pe la începutul veacului al XIII-lea sau sfîrşitul veacului al XII-lea se arată, după dînsul, Romîinii în mase mai mari şi îşi încep vieaţa politică. Prin urmare în zădar tot îl acuză pe Rösler unii şi alţii că neagă existenţa Romîinilor prin ţerile acestea înainte de veacul al XIII-lea.

Noi am văzut ce dovezi puternice ne silesc a-i admite şi prin veacul al nouălea şi prin urmare la cucerirea Tranilvaniei.

Toată greutatea stă numai pentru a hotărî cînd a început venirea Romîinilor de peste Dunărea şi prin urmare absorbirea poporului romanic mai vechiu.

Noi credem că îndată ce s'a întins domniea Bulgarilor la nordul Dunărei o dată cu Bulgarii au început a se întinde spre nord şi păstorii Romîini. Dar unii neagă întinderea puterei Romîino-Bulgarilor şi la nordul Dunărei. Din fericire înse dovezile sînt prea puternice şi Dl. Xenopol le grămădeşte cu ghibăcie în serierea D-sale. Noi vom arată aice dovezile acestea şi le vom complectă pe

cît ne iese cu putință arătînd cîte ce-vă ce a scăpat din vederea D-lui Xenopol.

Bulgarii vin în Dacia așa numită Traiană după moartea lui Cubrat (660) Asparuh care șezuse cît-vă timp pe termul nordic al Dunărei o trece la 678 și se așază pe malul drept între Slovenii veniți acolo de peste o sută de ani, Dacă a ramas Valahia în stăpînirea Bulgarilor și după această cucerire nu se spune nicăieri, dar ie cu putință.

Sub domnia lui Crum la începutul veacului al 9-lea ieră întinsă Bulgaria și pe malul stîng ; autori bizantini vorbesc de o Bulgarie de dincolo de Dunărea și de una de dincoace, adică de două Bulgarii separate prin Dunărea. Așa Nichefor Gregoras spune că Crum a prins multe de familii din Adrianopoli și le-a dus în Bulgaria de dincolò de Dunărea (Se înțelege că ceea ce pentru Constantinopoli ie dincolò de Dunărea pentru noi vine dincoace). Sub urmașul lui Crum, Mortagon, familiile aceste reușiră a scăpa din robie, deci Valahia iera tot sub Bulgari.

Dl. Xenopol citează un fapt de la 895 (vezi pag. 71 din scrierea de care vorbim aici) din care urmează ca pe la acest an tot mai ieră încă o parte din regiunea de la nordul Dunărei sub stăpînirea Bulgarilor. În acel an aș trimes Grecii corăbii cu oaste și, sub cuvînt că merg în potriua Avarilor, aș mers în *regatul Bulgarilor de dincolo de Dunărea*, etc.

Cum că domnia Bulgarilor s'ar fi întins și asupra Transilvaniei scoate Dl Xenopol din următoarele : *Suidas* spune (pag. 71 loc cit) că Crum a supus pe Avarii alungați din Panonia de Carol cel mare. D-sa crede că Avarii vor fi fugit în Transilvania saș cel puțin pe lîngă Tisa și că i-a supus Crum. Cum că Avarii vor fi fugit în Carpați se pare foarte firese și în adevăr spun unii scriitori că Avarii aș fugit în Caucaz, dar Caucazul adevărat fiind prea departe se vor fi oprit credem în Transilvania. Într'un loc din analele fuldense se spune că Bulgarii se aflaș *la resărit de Slavii Moravi* și prin urmare se înțelege

de ce în alt loc se vorbește ca și cum Bulgarii ar fi fost vecinii resăriteni ai Francilor după zdrobirea puterii Avarelor,

Nouă ni se pare că greșește Dl. Xenopol cînd vorbind de un loc din *Constantin Porfirogenitul* socoate că acesta spune că Bulgarii se află la resărit de Unguri și că sînt despărțiți prin fluviul Dunărea unii de alții ; căci numai pentru o bucată din Dunărea care curge de la N la S între Valahia și Serbia ori Bulgaria nu poate fi vorbă ; de vreme ce Ungurii nu se întinseseră atunci prin Serbia și nu putea fi vorba de hotar între Valahia și Ungaria făcut prin Dunărea. Între Valahia și Ungaria puteau fi munții cari și acuma despart Valahia de Banat. Noi credem că-î vorba de o hotărîre greșită cum sînt și cele ce le face cătră Pacinați de pildă, cari nu ierau la nordul Ungariei. Poate înse să fi avut vre-o cunoștință despre timpuri mai vechi pe cînd Ungurii nu cuceriseră încă Transilvania. / Central University Library Cluj

Dl. Xenopol mai găsește dovadă că Bulgarii domneau în Transilvania din următorul fapt întîmplat la 892, În *Pert. Mon. Germa.* I p. 408 stă la anul 892 : „Arnulf (regele Germanilor) trimise soli cu daruri la Bulgari și la regele lor Vladimir (Laodamur) pentru a înnoi pacea cea veche și ceru să nu mai vîndă sare Moravanilor (Marawanis).“ Dl. Xenopol spune că sarea nu putea fi vîndută din peninsula Balcanului, de vreme ce acolo nu se află, cum nu se află nici acuma. *Dacă iese așa*, atunci firește că poate fi vorba de sarea din Transilvania despre care se vorbește în *Katona*, *Historia critica* 1. p. 134 cînd spune că Achtum domnul ungar al Transilvaniei la 1007 își însușă pe nedrept stăpînire asupra sărei regale aduse pe Mureș punînd păzitori și vămî la acel fluviu și până la Tisa...“ Deci dacă pe la 1007 se scotea sare în Transilvania, ne vine ușor de crezut că pe la 892 Arnulf vorbea tot de sarea din Transilvania și prin urmare despre întinderea puterii Bulgare și asupra acestei părți am avea încă o dovadă.

Apoi cronicarii din veacul de mijloc spun lămurit de principate bulgare în Transilvania. Am văzut ce a scris Anonymus notar, Dl. Xenopol mai citează pe *Thurocz* care spune limpede că Ștefan cel sfânt al Ungurilor a bătut pe Kean ducele Bulgarilor și al Slavilor (*Bulgarorum et Sclavorum*) și că a pus în locul lui pe Zoltan de la care țara s'a numit „*Erdely Zoltan*“. Decî în armonie cu cele citate de la cronicari vedem Bulgari în Transilvania Amintiri despre Bulgari prin aceste locuri, mai găsim la un cronicar persan *Fazel Ullah Rașid*, carele sub anul 1240 Tatarii aũ intrat în țara Bulgarilor și a Ungurilor și după descriere se vede că-i vorba de Transilvania. Tot de timpul domniei Bulgarilor vorbește un document de la 1231 care zice „că moșia Boie fusese lipită de țara Fagarașului înse de pe cînd țara Valahilor ierã țară a Bulgarilor“ Tot o dată spune că timpul acelei stăpîniri trece peste amintirea oamenilor... (poate decî două sute de ani). Acești cronicari bulgari nu puteau fi de cît neatîrnați de nime, după cãderea imperiului Romîno-Bulgar, sub loviturile lui Vasile Bulgaroctonul. Tot de domnia Bulgarilor se pomeneste și într'un cronicariu din veacul al XIII-lea care numește Hotinul din Besarabia oraș *bulgaro-vlah* și scriitorul ierã Rus, decî vorbea în cunoștință de cauză. În acest loc vedem pe bulgari uniți cu Valahii întocmai ca în imperiul de peste Dunărea. Tot așa putem înțelege și de ce Caliman-Asan un împărat Romîno-Bulgar își luã numele de stăpînitoriũ al Moldovei, Valahiei și al țărilor ungurești până la Peșta. Și acest Caliman trãea tot în veacul al XIII-lea.

Din toate cele spuse aici și din cele din urmă iese că Bulgarii și-au întins domnia și asupra Daciei Traiane că s'au mutat locuitori la nordul Dunărei și de bună samã Valahii împreună cu Bulgarii așa că la venirea Ungurilor au putut găsi Valahii și Bulgari. Ieste de știut acumã dacã Romîni de peste Dunărea se strămutaserã în destul de mare număr pentru a fi reușit a face ca limba rominã sã predominescã asupra celei ce o vorbeau ade-

vărații urmași ai coloniilor lui Traian. Un lucru iese sigur că Valahii veniți de peste Dunărea cu încetul au luat preponderanța și au românizat pe Slavi și pe presupusul popor romanic. Prin veacul al nouălea ce fază avea limba română? Datează de atunci despărțirea acelor două mari dialecte românești? Durată venirea Românilor mai îndelung și s'a păstrat un timp mai mare, până după 1000, unitatea de limbă? Aceste chestii le vom dezbate altă dată. Acuma ne mulțămim că am arătat după Dl. Xenopol probele istorice pentru întinderea Bulgarilor în Dacia Traiană și prin urmare și pentru a Românilor de peste Dunărea. Dl. Xenopol înse nu admite că au venit Români proprii ziși de peste Dunărea, ci întrebuintază stăpânirea Bulgarilor numai pentru a explica de ce scrierea și religia Românilor seamănă cu a popoarelor din peninsula balcanică. Dl. Xenopol din punctul de vedere istoric are drept să nu vadă nici o greutate în starea Românilor aici neîntrerupt, dar greșește când calcă în picioare și desprețuește datele, multe puține câte le avem, ale limbisticii și vroește să arăte că Români din Macedonia etc. ne sînt așa de străini prin limbă ca și cum ne-ar fi Italieni de pildă.

Acuma fiind că am sîrșit cu partea istorică și bună a cărții D-lui Xenopol, ne întoarcem asupra celei limbistici. Se înțelege că am mai putea scrie și despre întemeierea principatelor, etc, dar ne-am depărtat prin aceasta de teoria lui Roesler și de teoria pe care, cum am spus, o cred în armonie cu documentele, cu cronicile și cu cercetările limbisticii.

În numărul viitoriu voi vorbi despre *Toponimie* adică despre numele de localități, de râuri, de munți și vom vedea ce valoare au cele ce spune Dl. Xenopol.

(va urmă)

Ioan Nădejde

UNGURUL ȘI POPA

(anecdotală populară)

Într'un sat nu știu'n ce parte și'ntr'o vreme nu știu cînd
Unui Ungur de pe-acolo într'o zi-i trecu prin gînd
Să-și înhăme iute calul și la tîrg să se pornească,
Vrînd ca omul pentru casă te mieri ce să tîrguească.
Se așterne deci pe cale, iear cu gîndul socotește
Ce sa iee cît să dee, cum s'o'ntoarcă chibzuește,
Și mergînd așa pe gînduri nici mai bagă drumu'n samă,
Cînd de-o-dată poc de-o cioată și pe loc o roată sfarmă.
Ce să facă? Se'mvirtește, se mai uită împrejur
Și-apoi zice: „Mare lucru, de acuma chiar mă jur
Pe-acest drum să nu mai umblu căci toți spun că nu-i curat
Și la dracu pîn'acuma de trei ori doar sa'ntimplat
Ca să stric aici căruța. Măi că mare-ți ie minunea,
Căci pe-atuncea cioata asta a văzut'o toată lumea
Că ieră de ceea parte peste drum iear nu aici
Numai dracu o tot mută sau dihanii tricolici!“
Năcăjind mai mult acolo ca căruța s'o direagă
Înnoptase și înaintea nu ieră chip să mai meargă,
Trage deci acol'aproape, un Român îl găzduște
Dar cînd vru ca să se culce și un popă se oprește
Ca să mîe tot acolo ș'amîndoi aū fost siliți
Să se culce 'ntr'o odaie căci ierău înghezuiți
Mai mulți oameni. La culcare călătoria hotărește
Să pornească demineată, pe Român apoi poștește
Ca să-l scoale de cu noapte pîn'a nu se lumine;
Căci spre sară socotește înapoi a se'nturna.
Cînd ieră mult pîn' la ziuă omul merge de-l trezește
Și îi spune să grăbească căci de ziuă se ivește.
Auzînd iel că ie ziuă a sărit și-a înhațat
Hainele, și'n loc de-a sale pe-ale popei le-a'mbrăcat
Apoi prinse'n grabă calul și s'a dus necontentit
Până ce s'a făcut ziuă, cînd a stat de-a poposit;
Iear atunci privind la dînsul începū să ridă tare
Și să zică, „Mămulică: n'am văzut un prost mai mare!
Uite cap, doară pe mine i-am fost zis ieu lui asară.
Să mă scoale, nu pe popă! d'apoi-i prost din cale-afară.
Și-apoi să nu crepi de ciudă cînd i-auzi că se fălese
Că-s deștepti, iear despre Unguri spun că-s proști de-abea vorbesi!“

N. G. Ț.

**„De prin lume adunate și ieară-și la
lume date.“**

În „Voința națională“ de la 13 și 14 Ianuarie 1885 cetim că Stuart Cumberland, *cetitoriul gândirei*, uimește lumea gicind cugetările și apoi ne spune: „Secretul d-lui Stuart Cumberland cu care citește gândirea orî-căruia nu este altul de cît puterea fluidul magnetic omenesc.“ Nu știu dacă acest onorabil, cetățan ar putea gici ce a cugetat cel ce a alcătuit fraza de mai sus, căci nu ne-a spus dacă artistul poate ceti și lipsa de gândire. Frază citată pe lingă că dovedește mare lipsă de cunoștinți gramaticale, mai arată că cunoștințele pozitivistice cu cari fac unii atîta gălăgie sînt numai vorbe deșerte, palavre menite a face pe cei slabi cu duhul să creadă că grozav trebuie să mai fie de luminați pozitivisti. Cine a lasat să ieasă la lumina zilei asemenea năzdrăvanie? Redactorul principal orî unul din cei de mîna a doua orî mai degrabă vre un tînr cu două-trei clase? Orî cum destul de trist dacă asemenea superstiții ridicule și măhălăgești se cetesc într'un ziar ca „Voința națională.“

* *

În „Unirea“ de la Tîrgoviște No. 56 an. III și purtînd data de 13 Ianuarie 1885 găsim mai multe lucruri vrednice de a fi admirate de public și de aceea ne grăbim a le face cunoscute.

La fața a doua colona a doua ne vorbesc de „Aflarea unui animal antidiluvian“ la nordul Siberiei, ie vorba de un mamut, un feliu de elefant care nu mai trăește acum pe pămînt. Ieată ce zice scriitoriul din „Unirea“ : „Din naintea potopului, el este conservat pînă acum prin puterea gerului, n'a putut să putrezască în atîta număr de ani nedesghețindu-se nici o dată. Acest animal gigantic are înălțimea de 5 metri și jumătate. . . . Animale de o asemenea mărime nu au mai trăit de la potop incoaci. Această rară descoperire interesază în primul grad pe oamenii de științe.“ Vra să zică acești onorabili domni cu

foc sacru într'înșii pentru a lumina lumea neîmvățată mai cred încă în potop! Păcat că nu au spus că Mamutul fiind prea mare n'a încăput în corabia lui Noia. La școală, d-lor, citiți geologia și nu vă mai compromiteți până la așa grad.

* *
Stiliștii de la „Telegraful” s'au pus cu tot din adinsul pe îmbogățit limba românească cu cuvinte nouă și cu forme silistice originale. Până mai zilele trecute se zicea „mărgărintariu” de acum înse s'a hotărît să zicem „mărgea.” Așa ne spune „Telegraful” pe pag. a 3-a No. de la 16 Ianuarie 1885.

* *
Despre plagiate ar fi de prisos să mai vorbim, dar așa în treacăt am zărit într'un număr din urmă o bucată luată, vorbind delicat, din *Gil Blas*. Ie vorba de o brună și de o blondă și ne mierăm de ce n'au luat bucată toată, căci corespunde cu gustul pornografic al Alpaigroților de acolò de la „Telegraful.”

* *
◆◆◆

Despre inteligența animalelor.

Ancheta începută de „Revue scientifique” asupra inteligenței mîtelor s'a lărgit acum și în fie-care număr vedem documente prețioase cari dovedesc inteligență la animale presupuse cu totul lipsite de asemenea însușire. Noi vom face cunoscute cetitorilor noștri dovezile acestea, până acum am publicat numai cîte-vă.

În No. 7 de la ²/₁₄ Fevruarie 1885 cetim un articol al d-lui *H. Pittier* despre inteligența țarcei, (coțofenei)

„Inteligența țarcei ca și a tuturor păsărilor din grupa corbului, ieste foarte dezvoltată. Știm toți foarte bine că corbul (și cioarele) deosebesc ușor pușca de băț și că avînd pușcă rar te lasă să te apropii destul ca să-î poți împușcă, pe cînd dacă te văd cu băț orî cu minele goale nu se prea sinchisesc. Am luat sama că corbiî pot să se

absoarbă până la atîta în cercetarea unei bucăți de gunoi în cît să nu mai știe ce se petrece împrejur; de două ori mi s'a întîmplat să mă apropiu de niște corbi așa de ocupați cu cercetarea gunoiului în cît nu mi-au prins de veste de cît după ce ajunsesem la doi trei pași.

Țarca întrece înse mult pe corb, căci nu numai deosebeste bățul de pușcă, dar chiar cunoaște dacă vînătorii au de gînd să o împuște pe dînsa ori caută alt vînat. Cît despre mine, mă cunoșteau foarte bine țarcile de la Château d'Oex. Sînt cîți va anî am ucis mulțime pentru ca să le cercetez din punctul de vedere anatomic. Cînd ieșam fără pușcă cele ce se aflau pe copaci, pe aproape de școală, țipau la mine și se arătau unele foarte supărate alte chiar luătoare în rîs, dar nu zburau. Dacă mă vedeau cu pușcă, fugeau zburînd cu grabă și scoțînd țipete ascuțite. Alți vînători luara samă că păsările acestea nu se spărieau cînd îi vedeau numai pe dînsii de și cu puști, pe cînd dacă mă vedeau și pe mine cu dînsii îndată începeau țipetele și fuga. Am împușcat cîte-va trăgînd pe o fereastră în care stau instrumentele stației meteorologice. Dîntru'ntăiu țercile se fereau numai cînd mă vedeau la fereastră cu pușca și cunoșteau minunat ceasurile observațiilor. Dar de la o vreme fiind că le-am înșelat de cîte-va ori nici nu se mai apropieau de școală. De alt-feliu la urmă se păzeau așa de tare de mine, că cu greu mai puteam împușcă cîte una în toate împrejurimile.

(va urmă)

